

van wirskaante

orgaan van heemkondekring 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

jaargang 17, nr. 1
13 maart 2002

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Doel daarvan is:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Het Heemhuis

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Bankrelaties:

- Rabobank Baarle-Nassau e.o. rekening: 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan mits bronvermelding.

van wirskaante

Driemaandelijks tijdschrift
Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

Redactie: Dré Moors, Gerrit de Jong, Piet van der Flaas, Antoon van Tuijl,
Herman Janssen en Peter Tuytelaars.

17de jaargang nr. 1

13 maart 2002

INHOUD

Voorwoord	A. Jacobs	2
Zilver voor Amalia (slot)	H. Janssen	4
Eerste motorross in Baarle	P. van der Flaes	18
Aon de praot mee... (10)	A. Moors	21
Tweeduizend jaar eten en drinken (5)	E. Verbiest	29
Werkgroep Kapel van Nijhoven (9)	G. de Jong	35
Baarlese dialectwoorden (3)	W. Olislaegers	44
De Schietberg	P. van der Flaes	47
Merkwaardigheden (30)	A. van Tuijl	48
De vier inheemse duivensoorten (2)	P. van der Flaes	50
Arme Amalia (39)	A. van Tuijl	52
Aanwinsten BiDoc (12)	L. Luiten	54
'Een Eeuw Zondereigen'	H. Janssen	55
Wat was en wat komt...	A. van Tuijl	57
Activiteitenkalender	H. Janssen	59
Amalia verwelkomt 101 nieuwe leden!		60

Voorwoord

Op zondag 6 januari j.l. was het gezellig druk op het Heemhuis tijdens onze nieuwjaarsreceptie . Vele leden komen volgens goede gewoonte naar deze receptie toe om elkaar de beste wensen over te brengen. Onder het genot van een kopje koffie en een lekkere warme wafel van Marcel Gulickx was het goed toeven in ons Heemhuis. Deze drukte geeft het bestuur in ieder geval het gevoel dat het wel goed zit bij Amalia.

Tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst werd door de voorzitter vooral teruggekeken naar het afgelopen jaar. Een jaar dat bol heeft gestaan van activiteiten in het kader van “Zilver voor Amalia” en “750 Zondereigen”. Samen met onze jubileumcommissie, de werkgroep Zondereigen en onze eigen leden hebben we vele activiteiten opgepakt. Activiteiten waarop we met veel genoeg kunnen terugkijken en activiteiten met een goede belangstelling van deelnemers en leden. Organisatoren proficiat en bedankt.

Tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst werd door beide burgemeesters onze nieuwe wisseltentoonstelling geopend. Deze stond in het teken van “Baarle , proeftuin van Europa” en natuurlijk aandacht voor de invoering van de euro.

Beide burgemeesters leverden hun laatste Belgische franc en Nederlandse gulden in voor natuurlijk de euro. Het zal voor ons Baarlenaren wennen zijn met maar één munt in de portemonnee maar ook dat zal wel lukken. Als U dit leest weten we al niet meer beter.

Bij het lezen van dit voorwoord is onze Algemene Ledenvergadering intussen al voorbij. Deze heeft plaatsgevonden in Ulicoten in de prachtige zaal van Café “de Kneut”. Ik hoop van ganser harte dat vele leden de weg naar Ulicoten afgelegd hebben. Samen met U kijken we naar de ontwikkelingen binnen onze vereniging en Uw inbreng wordt bijzonder op prijs gesteld.

Vele leden zijn werkzaam binnen een heemkundige werkgroep. Door deze werkgroepen wordt veel werk verzet en dat is ook noodzakelijk om onze vereniging soepel te laten draaien. Afgelopen jaar is er veel energie gestoken in jubileumactiviteiten. Hierdoor is de aandacht en werking van sommige

wergroepen helaas wat verslapt. Laten we samen proberen om de werkgroepen van onze vereniging verder uit te bouwen. Zorg dat je met plezier werkt binnen je werkgroep en probeer ook nieuwe leden hierin te betrekken.

Wergroepleden succes met je activiteiten.

Ad Jacobs, Uw voorzitter.

De leden van de werkgroep 'Zondereigen' hielden op zondag 30 december de handen boven de doopvont. Ad Jacobx overgoot ze rijkelijk met een Sonderheighens Merkske. Het begin van een nieuw succesverhaal?

Zilver voor Amalia (slot): Heemkundige werking II

Herman Janssen

Aan het zilveren jubileum van onze vereniging werd het afgelopen jaar heel wat aandacht besteed. Een uitgebreid feestprogramma werd samengesteld en vier afleveringen lang keken we in Van Wirskaante terug op 25 jaar Amalia. In december slaagden wij er niet in om het overzicht betreffende de heemkundige werking af te ronden. De voorbije decennia werden dan ook veel initiatieven opgestart. Er is hard gewerkt.

5.1. Periode 1995-2000: het eerste beleidsplan

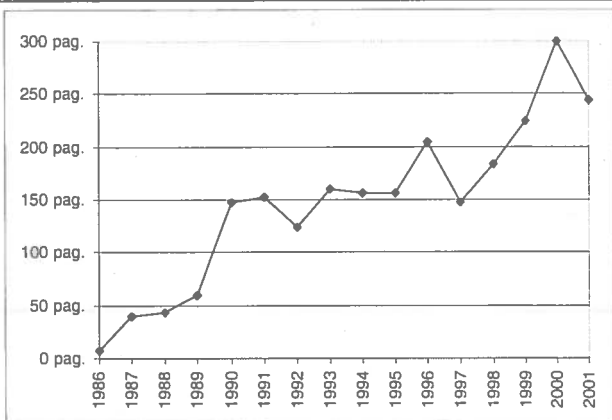
In 1994 werd nogmaals de nood aan een werkgroepbegeleider geagendeerd op de bestuursvergadering. Er werd een daling vastgesteld van activiteiten als lezingen, tentoonstellingen en cursussen. De redactieraad kreeg het moeilijk omdat vanuit de werkgroepen te weinig publicaties doorstroonden naar ons tijdschrift. Het ledenaantal stagneerde weliswaar, maar het bestuur hoopte dat meer en meer leden konden worden geactiveerd. Kortom, de ledenwerking moest dringend worden gestimuleerd.

Het duurde nog tot 17 juli 1995 vooraleer Herman Janssen als werkgroepbegeleider werd aangesteld. Zijn taakomschrijving luidde als volgt: het stimuleren en ondersteunen van werkgroepen, het bestendigen van wat er is en het optimaliseren van de bestaande werking om uiteindelijk te komen tot een actiever werkgroepenbeleid door middel van het formuleren van doelstellingen en het evalueren van de werking. Uitbreiding van het aantal werkgroepen werd op termijn wenselijk geacht. Nieuwe groepen zouden worden opgestart door gemeenschappelijke belangstellingsvlakken te zoeken bij de leden.

Aan werkgroepen werd gevraagd om notulen maken van hun vergaderingen. Dit vergrootte de efficiëntie en zorgde voor meer continuïteit in de werking. Eén exemplaar moest worden overhandigd aan het bestuur ter informatie en voor archivering. De coördinatoren van de werkgroepen zorgden indien nodig tevens voor het indienen van een uitgavenbegroting bij het bestuur. Hen werd gevraagd

zoveel mogelijk met hun werking naar buiten te treden via publicaties in Van Wirskaante.

Na het opstellen van de taakomschrijving van de werkgroepbegeleider werd een inventaris gemaakt van alle bestaande en teloorgegane werkgroepen. Vervolgens werd door middel van een enquête

Aantal pagina's 'Van Wirskaante' per jaar

gepeild naar de interesses van de leden. Begin 1996 echter werden door hen slechts dertig formulieren ingeleverd. De meesten kozen ervoor om passief lid te blijven. Een aantal actievere leden konden aansluiten bij bestaande werkgroepen en aan de hand van de voorkeursbepaling uit een twintigtal heemkundige onderwerpen ontstond een verlanglijstje voor nieuw op te richten werkgroepen: natuur/landschap, dorps-geschiedenis, grootmoeders tijd en genealogie.

Vanuit het bestuur werd gedacht aan de oprichting van een Activiteitencommissie en een Werkgroep Landdag 1998. Verder moest de zopas opgerichte werkgroep BiDoc prioritair worden ondersteund: gehoopt werd dat het ontsluiten van het archief een groeizaam effect zou hebben op de heemkundige werking. Een tekort aan actieve leden stond op korte termijn de oprichting van andere werkgroepen in de weg.

Activiteitencommissie

Begin 1982 werd gesteld dat door de vereniging georganiseerde activiteiten de interesse voor de heemkunde opwekken. Het programma werd daarom voor iedereen opengesteld: zoveel mogelijk mensen werd de kans gegeven om met de heemkunde kennis te maken. Het volledige jaaraanbod omvatte toen zes activiteiten: natuurwandelingen, lezingen en excursies.

Lezingen

28-04-1977	W. Knippenberg	Rondwandeling door Brabant
12-01-1978	Dhr. Kakebeke	Toponymie
25-01-1979	Ed. Loffeld	Baarle 1000 jaar geleden
03-04-1979	H. Ruhe	Huizen en hoeven in Brabant en Baarle
03-05-1979	J. Brieffies	Grafheuvels in Brabant
13-12-1979	Jan Naaijens	Brabantse Humor
24-01-1980	W. Knippenberg	Adellijke stiftsdames en begijntjes
13-03-1980	Nol van Roessel	De Brabantse mens
21-01-1981	J. Brieffies	Het Gilde leeft
25-02-1982	Harry De Kok	Baarle-Hertog en het Land van Turnhout
31-01-1983	Chr. Buiks	Oude veldnamen in Baarle
28-02-1984	W. Knippenberg	Vier eeuwen religieuze prentjes
06-02-1985	Ben Janssen	Brabantse volkshumor
25-01-1986	Eigen leden	Oude films over Baarle
21-02-1986	Eigen leden	Oude films over Ulicoten
14-03-1986	Eigen leden	Oude films over Ulicoten
19-12-1986	J. Hoogendoorn	Ontwikkeling van de kerstviering
12-03-1987	R. Van Laere	Driek en zijn gebed
05-11-1987	Nol van Roessel	Het rijke Roomse leven
03-03-1988	B. Peeters	Genealogie
26-01-1989	Eigen leden	Film- en buurtavond
30-11-1989	G. Sels	Magie en humor in de Kempen
10-04-1990	Carlo van Braat	Bels Lijntje
04-10-1990	Th. Van Oosterhout	Historie van Baarle
18-12-1990	Fekke van Dijk	Beeldspraak: Het Lam Gods
06-06-1991	Nol van Roessel	De Roomse Blijheid
17-09-1991	Cees Prinsen	De Meidenkist
05-11-1991	Harry Verhoeven	Oude kinderboeken
10-12-1991	Fekke van Dijk	De verloren zoon, Jeroen Bosch
08-10-1992	Lode Jordaens	Onze grootouders rond 1900
03-11-1993	Johan Verschueren	Weerspreuken
19-12-1993	Fekke van Dijk	Kerstmis en Middeleeuwse schilders
18-12-1994	Fekke van Dijk	Aanbidding van Herders en Wijzen
28-03-1995	Van Autenboer	Het ontstaan van de gilden
19-12-1995	Fekke van Dijk	Beeldspraak: het Isenheimer altaar
23-01-1996	Jan van Eijk	Help, de dokter komt
19-03-1996	René Beyst	1-04-
08-10-1996	Peter Vermeulen	Kleine religieuze monumenten

15-12-1996	Fekke van Dijk	Romaanse kerken en kloosters
21-01-1997	Paul van Zummeren	Margriet houdt haar water niet
26-02-1997	P. Michielsen	Baarlese monumenten
29-09-1997	A.P. de Jong	Miraculeus ontsnapt aan de oorlogswals
03-12-1997	Herman Janssen	Sinterklaas
14-12-1997	Fekke van Dijk	Kerstsymboliek bij A. Jawlensky
18-02-1998	Antoon van Tuijl	De natuur in ons heem
03-10-1998	Harry Van Royen	80-jarige oorlog als pol. breekpunt
03-10-1998	Paul Klep	Soc.-ec. gevolgen van 1648
03-10-1998	Marcel Gielis	Godsdienstig leven na 1648
03-10-1998	Hugo de Schepper	Beeldvorming en zelfbewustzijn in 1648
16-12-1998	Fekke van Dijk	Beeldspraak: een Zwitsers kerkje
25-01-1999	Wim Boeijen	Om nooit te vergeten (2 ^{de} WO)
15-12-1999	Fekke van Dijk	Kerstsymboliek bij Jeroen Bosch
19-01-2000	R. van Laere	Ome Marinus: kwalen en ongemakken
22-11-2000	Antoon van Tuijl	Tien jaar WG Floron
20-12-2000	Fekke van Dijk	Kerstsymboliek Middeleeuwse schilders
24-01-2001	J. Schaerlaeckens	De natuur in ons heem
08-06-2001	A.-J. Bijsterveld	Heemkunde in de 21 ^{ste} eeuw
08-06-2001	F. Stevens	Grenzen over de grenzen heen

Vanaf eind 1986 werd meer regelmaat betracht. Door de activiteiten tweemaandelijks op de eerste donderdag te organiseren, hoopte men meer deelnemers te mogen verwelkomen: de datum was dan gemakkelijker te onthouden.

In 1988 stonden de activiteiten op een laag pitje omwille van de huisvestingswerken, daarna kwam de werking stilaan terug op gang. De activiteitenkalender werd vaak te laat en onvolledig ingevuld, waardoor veel data moesten worden verschoven. De nood aan een coördinerende rol van een op te richten Activiteitencommissie werd sterk gevoeld.

Begin 1995 kwam er reactie vanuit de Algemene Ledenvergadering: er werd weliswaar een beperkte activiteitenkalender gepubliceerd in het verenigingsorgaan, maar aanvullende info bereikte slechts een deel van de leden (via Ons Weekblad). Om tot een oplossing te komen moesten alle activiteiten tijdiger worden georganiseerd en aangekondigd in ons eigen blad. Daarom moest het voortaan op regelmatige tijdstippen verschijnen.

Medio 1995 werd de Activiteitencommissie opgericht met Herman Janssen als coördinator. In het najaar werd de kalender van 1996 opgesteld aan de hand van een vast stramien gebaseerd op een aantal jaarlijks terugkerende organisaties gekoppeld aan frisse ideeën, een goede spreiding en een grote variatie. Ontspanningsactiviteiten moesten kostendekkend zijn, opleiding en cultuur mochten iets kosten. Voor niet-leden werd het inschrijvingsgeld verhoogd en er werd voortaan een duidelijk onderscheid gemaakt tussen persoonlijk en gezinslidmaatschap.

Kwalitatief en kwantitatief was verbetering merkbaar en de leden reageerden positief door een grotere deelnamebereidheid. Hierdoor moest er meer en meer worden gewerkt met inschrijvingen. Als duidelijke regel gold: de inschrijving is pas definitief na betaling. Toch liep niet alles gesmeerd. De werking draaide

Leo Voeten (lid van onze jubileumcommissie) overhandigde vijf informatieborden voor kapelletjes langs de Zondereigenwandeling aan Jeanne Jansen-Sterkens.

zowel voor de coördinatie als voor de organisatie teveel op één persoon. Van een echte groepswerking was geen sprake.

Na de inhuldiging van de Benedenzaal werden meer en meer activiteiten in het Heemhuis zelf georganiseerd. Extra inspanningen werden geleverd voor wat betreft de tentoonstellingen. Enkele blikvangers: Baarlese Nisbeelden, St.-Ambrosius bijen- en schuttersgilde, 800 jaar enclaves, 350 jaar Scheiding der Nederlanden, De Verdwenen Groep, de spulletjes van Fons Willemsen, allerlei hobby's en creatief werk,...

Nadat een aantal jaren de steigende lijn aanwezig bleef, waren er momenten van terugval in 2000. Alhoewel nog steeds hoge kwaliteit en originaliteit werden nagestreefd, stelde het bestuur vast dat de concurrentie op gebied van vormings- en

vrijtijdsactiviteiten bijzonder groot was. Meer aandacht moest daarom worden besteed aan publiciteit. Probleem was het vele extra werk bij BiDoc: hierdoor kwam de coördinatie van de activiteiten in het gedrang. Herman was op teveel fronten actief en beëindigde daarom zijn taak als activiteitencoördinator te beëindigen. Eind 2000 werd Dré Moors aangesteld als nieuwe coördinator. Een nieuwe taakomschrijving werd opgesteld en de coördinatie van de activiteiten werd losgekoppeld van de organisatie ervan. Per activiteit werd bij de samenstelling van de nieuwe kalender een verantwoordelijke voor de organisatie aangeduid.

BiDoc

Reeds in 1977 werd er binnen het bestuur gesproken over de oprichting van een bibliotheek door de regelmatige aanschaf van jaarboeken als Taxandria en De Oranjeboom. Maar waar moesten die boeken worden bewaard? In de openbare bibliotheek? Besloten werd dat Arnold Backx als archivaris van de heemkundekring thuis ruimte beschikbaar zou stellen. Samen met Jan Van Leuven nam hij zich voor een uitleensysteem te ontwerpen. Secretaris Loffeld probeerde enige boeken te bemachtigen bij de gemeente Baarle-Nassau en door het bestuur van de heemkundekring werd een éénmalig bedrag van fl. 1.000 voorzien voor de vorming van een eigen bib. In 1980 vond de overdracht plaats van de plakboeken van Jo Huybrechts nadat hem de onkosten voor het inbinden werden vergoed.

Sinds de opening van het Heemhuis in 1989 werd opnieuw gedroomd van een vlot toegankelijke heemkundige bibliotheek: er moest meer openheid komen in wat er beschikbaar was. Archivaris Jos Jansen werkte aan een inventaris maar hij werd stilaan overstelpt door een toevloed aan materiaal. Medio 1993 boden Ed en Nicole Ragas hun diensten aan. De inrichting van een eigen bibliotheek echter zou pas van start kunnen gaan na de ingebruikname van de Benedenzaal als tentoonstellingsruimte.

Toen in 1995 Jos Jansen wegens tijdsgebrek ontslag nam als archivaris, ontstond enige ergernis: de samenhang van uitvoering was verminderd omwille van de aanslepende verbouwing van de Benedenzaal. Teveel plannen werden op de lange baan geschoven en de heemkundige werking dreigde vast te lopen. Het

bestuur wilde een positieve kentering teweeg brengen en daarom werd besloten over te gaan tot de oprichting van een werkgroep BiDoc, afkorting van 'Bibliotheek en Documentatiecentrum'. Nicole zou als coördinatrice de eerste aanzet geven.

De eerste vergadering vond plaats op 15 juni 1995. Beoogd werd de ontsluiting van alle documentatie, boeken en tijdschriften. Met het oog op het aanleggen van een trefwoordenlijst werden eerst de krantenknipsels gesorteerd. Wekelijks waren gemiddeld een zevental helpers present. De opening moest een paar keer worden uitgesteld en omdat de informatie niet beschikbaar was, kwam de heemkundige werking in het gedrang kwam. Intussen onttaarde de sfeer in de werkgroep zelf en in de contacten met het bestuur.

Op 21 december 1999 werd een extra bestuursvergadering bijeengeroepen. Gesteld werd dat de probleemloze en ruime openstelling van BiDoc (zoals vermeld in het beleidsplan) zo snel mogelijk moest worden gerealiseerd. Rekening houdende met de snelle escalatie van de problemen werd de coördinatrice van haar taak ontheven, waarna zijzelf besloot tevens af te haken als bestuurslid.

Herman belegde vanuit zijn functie als werkgroepbegeleider een informatieve vergadering met BiDoc. De leden evalueerden de werking en nieuwe afspraken werden gemaakt in verband met het knipselarchief: voortaan werd er door een drietal personen thuis geknipt en geplakt. Sommige taken werden gestaakt, zoals het verzamelen van rouwadvertenties uit geheel Nederland en Vlaanderen: een zeer tijdrovend werk. De collectie zou op middellange termijn onbeheerbaar worden voor onze vereniging en aanleiding geven tot huisvestingsproblemen. Andere accenten en prioriteiten werden gelegd. Na werkbezoeken aan de Vlierbes en Marcblas werd gekozen om te ontsluiten met een computer via het programma Haza-data. De knipselachterstand werd weggewerkt en het verenigingsarchief bijeengebracht en door de secretaris geordend.

Jan Landman werd benoemd tot nieuwe coördinator van BiDoc. Elke rubriek kreeg een deelverantwoordelijke. De leden slaagden er meer en meer in zelfstandig te werken. Herman kreeg van het bestuur mandaat om een pc aan te schaffen. Die was gebruiksklaar in mei 2000. Zodra de inventarisatie met de

Reizen

21 mei 1978	Heemreis Diest
19 mei 1979	Heemreis Thorn
10 juni 1980	Uitstap Grote Kerk Breda
28 juni 1983	Uitstap Taxandriamuseum Turnhout
?? 1983	Uitstap Heemerf Goirle, Etten en Ulvenhout
08 mei 1984	Uitstap Begijnhof Turnhout
19 juni 1986	Uitstap Heemerf in Goirle
02 juli 1987	Uitstap Paulus van Daesdonck in Ulvenhout
05 september 1987	Uitstap kerk, begijnhof en museum Hoogstraten
21 mei 1988	Heemreis naar Thorn en Maastricht
07 juli 1988	Uitstap museum Tempelhof Beerse
22 juni 1989	Uitstap heemkundig museum in Rijkevorsel
26 juni 1990	Uitstap Heemkundig Museum Etten-Leur
04 mei 1991	Heemreis naar Edegem en Essen
24 oktober 1992	Heemreis naar Thorn en Oirschot
19 juni 1993	Heemreis naar Antwerpen en Retie
26 augustus 1993	Uitstap Doktersmuseum Hilvarenbeek
02 juli 1994	Heemreis naar Den Bosch en Heusden
03 juni 1995	Heemreis naar Mechelen en het Boshuisje Zoersel
06 juli 1996	Heemreis naar Dordrecht
21 juni 1997	Heemreis naar Diest en Averbode
25 januari 1998	Uitstap Oorlogs- en Verzetmuseum Overloon
20 juni 1998	Heemreis naar Oudenbosch en Zundert
19 september 1998	Heemreis naar Münster (Duitsland)
20 februari 1999	Uitstap Museum voor Religieuze Kunst Uden
19 juni 1999	Heemreis: Kempische kastelentocht
17 juni 2000	Heemreis naar Bergen-op Zoom
31 augustus 2000	Driedaagse Bernardusreis Dijon (Frankrijk)
01 september 2000	Driedaagse Bernardusreis Dijon (Frankrijk)
02 september 2000	Driedaagse Bernardusreis Dijon (Frankrijk)
23 juni 2001	Heemreis naar Antwerpen

computer achter de rug was, kon worden geopend. Maar eerst werd de ruimte fris heringericht met een degelijk tapijt en kleurige gordijnen.

Joep de Jong schonk ons ter gelegenheid van de officiële opening op oktober 2000 zijn schaduwarchief van Ons Weekblad. Besloten werd deze schenking te plaatsen in de hal. Op die manier kon toekomstig plaatsgebrek worden voorkomen. Met de opening van BiDoc heeft Amalia getoond dat ze het vertrouwen van de gulle schenkers waard is: de talrijke aanwezigen hebben gemerkt dat de documentatie niet alleen goed wordt beheerd, maar bovendien beschikbaar wordt gesteld voor de gehele Baarlese gemeenschap. Toch is het werk nog lang niet klaar. Veel archiefstukken worden de volgende jaren ontsloten en onlangs werd gestart met de archivering van het foto-archief.

Werkgroep Landdag 1998

Belangrijke herdenkingen doorkruisten soms de planning. Daardoor ontstonden initiatieven die weliswaar de heemkundebeoefening stimuleerden, maar die tevens een zware belasting betekenden van de dagdagelijkse werking omdat al het extra werk door een te kleine groep van actieve leden moest worden verricht. Werkgroepen zoals de activiteitencommissie en de redactieraad kwamen daardoor meermaals in de problemen.

Eind 1993 ontving onze vereniging vanwege de gouw Antwerpen (Verbond Voor Heemkunde) de voorlopige toestemming om in 1998 een Landdag te organiseren. Aanleiding was de herdenking van '350 jaar Vrede van Münster en scheiding der Nederlanden'. De definitieve toewijzing vond plaats in 1995.

Cursussen

23 oktober 1986	Literatuuronderzoek	A. van der Veen
v.a. 30 oktober 1986	Geschiedenis schrijven	A. Dietse
21 september 1989	Info-avond archief B.-Nassau	dhr. Zom
v.a. 25 januari 1990	Cursus Oud-Schrift	dhr. Zom
v.a. 12 maart 1996	Cursus Familiekunde	VVF
v.a. 25 februari 1998	Cursus Boekbinden	Fons Willemsen
v.a. 07 oktober 1998	Cursus Boekbinden	Cees Haneveer

Het door onze vereniging voorgestelde thema haalde het toen op een andere topper: de herdenking van 200 jaar Boerenkrijg!

In juni 1996 vond de eerste bijeenkomst plaats met de gouw Antwerpen. De werkgroep Landdag 1998 zou instaan voor het restauratief gedeelte en voor het verlenen van hand- en spandiensten voor de lezingen. De Landdag in Tienen werd bijgewoond en een jaar later brachten Oscar Hendriks en Herman Janssen een werkbezoek aan Münster. De ontstane dynamiek echter kon onvoldoende worden overgedragen. Er kwam meer openheid en samenhang nadat ook de voorzitter toetrad tot de werkgroep.

Zaterdag 3 oktober 1998 was een geslaagde dag. Onze vereniging toonde zich van haar beste kant met o.a. een degelijke tentoonstelling ingericht door Ed en Nicole Ragas-Joosen en een rondleiding doorheen Baarle verzorgd door eigen leden. De vertaling door Pieter van Eyck van de 'Annales Baerlensis' kon in boekvorm worden gerealiseerd enerzijds na een Rabobankdonatie en anderzijds dankzij het persklaar maken van de teksten door Ed Ragas, wat een grote besparing opleverde. Verder wekte de nieuwe verenigingsfolder alom bewondering. De felicitatiebrief van de gouw Antwerpen was dan ook meer dan terecht.

Werkgroep Grootmoeders Tijd

'Grootmoeders Tijd' werd opgericht omstreeks eind 1996 en kwam eerder traag op gang. Medio 1999 werd medewerking verleend aan een tentoonstelling rond het thema 'Geboorte, huwelijk en overlijden'. Heel wat van de tentoongestelde voorwerpen werden na afloop geschonken aan de heemkundekring. Sindsdien is er nog geen volgend werkhema vooropgesteld: een nieuwe aanzet moet worden gegeven.

Werkgroep Genealogie

De werkgroep Genealogie stelt zich sinds eind 1998 tot doel een tussenpersoon te zijn: genealogen die in dezelfde familie zijn geïnteresseerd, worden met elkaar in contact gebracht. Daartoe worden Genealogische Café's georganiseerd: informele contactdagen waarop familiekundigen ontbrekende informatie kunnen opzoeken in onze heemkundige bibliotheek.

Tentoonstellingen

25-09-1982	Boeken Jo Huybrechts, foto's en prentkaarten	22-03-1995	Amalia weet de weg
13-09-1986	Baarle vroeger en nu	20-08-1995	Lourdes
23-07-1987	Eeuwfeest Janije van Vugt	13-10-1996	Onderwijs
11-12-1987	Archeologische schatten	06-04-1997	Baarlese Nisbeelden
09-09-1989	Smokkelen	22-06-1997	Fons Willemsen (in Dorpshuis Ulicoten)
03-10-1989	De bevrijding van Baarle	06-07-1997	Fons Willemsen
01-01-1990	Kerststallen en beeldengroepen	05-10-1997	Schilderijen (H. Sonderegger) en miniatuurtractors (J. v.d. Heijning)
23-02-1990	25 jaar jeugdcaraval	04-01-1998	Baarlese Dorpszichten en Miniatuurtractors
08-04-1990	Devotionalia	05-04-1998	800 jaar enclaves
27-05-1990	Logo's 1000 jaar Baarle	12-09-1998	350 jaar Vrede van Munster
08-09-1990	Het Belgische Koningshuis	07-03-1999	St.-Ambrosius bijen- en schuttersgilde
11-11-1990	Bernardustentoonstelling	23-03-1999	Baarle, proeftuin voor Europa (Antwerpen)
23-12-1990	Geboorte	06-06-1999	Uit Grootmoeders Tijd
14-04-1991	Baarlese Verzamelaars: W. Smeekens	09-10-1999	De Verdwenen Groep (over de Verkennerij)
08-06-1991	15 jaar Heemkunde	02-01-2000	Baarle in de jaren 1900
18-08-1991	Lourdes	02-04-2000	Uit Baarlese collecties
14-09-1991	Baarlese monumenten	02-07-2000	We doen het gewoon (Nelen Fekke Van Dijk)
22-12-1991	Een koor van 1000 engelen zong...	05-11-2000	Flora-Floron: Tien jaar WG Floron
05-04-1992	Kroniek van 1000 jaar Baarle... met een knipoog	04-02-2001	Twee dames, duizend kleuren
12-09-1993	Een monument van een koning: Boudewijn	09-06-2001	Zilver voor Amalia
12-05-1994	550 jaar Ulicoten: Hobbytentoonstelling	07-10-2001	De weg naar Santiago de Compostella
12-05-1994	550 jaar Ulicoten:		
	Historische tentoonstelling		
13-05-1994	550 jaar Ulicoten: Tekeningen en opstellen		
10-09-1994	50 jaar Bevrijding		

Werkgroep Verkennerij ('De Verdwenen Groep')

Fonny de Rooy gaf op 7 februari 1999 de aanzet voor de oprichting van een werkgroep met als doelstelling het organiseren van een overzichtstentoonstelling van 32 jaar verkennerij in Baarle (1945-1977). De groep trok aan het werk en slaagde erin om maandenlang met veel enthousiasme en via publicaties in Ons Weekblad belangstelling op te wekken in Baarle en ver daarbuiten.

Op 9 oktober 1999 kon een drukbezochte tentoonstelling worden geopend en presenteerde Drukkerij Em. de Jong b.v. een boek over de Baarlese verkennerij. Begin 2000 sloot 'De Verdwenen Groep' haar werkzame bestaan af met een etentje.

Werkgroep Salvatorkapel

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van 1993 maakte Gerrit de Jong een opmerking over de slechte staat van de tuin van de Salvatorkapel. Hij vroeg of de heemkundekring deze kon opknappen. De heer R. van Beurden werd hierover aangesproken en een jaar later werd de vraag schriftelijk herhaald. In 1995 hadden Ad Jacobs en Antoon van Tuijl een gesprek met de secretaris van monumentencommissie. Ze stelden hem voor om de restauratie van de Salvatorkapel op te nemen in het kader van het project 'Brabant 200'.

Op 26 oktober 1999 richtte ons lid J. Staes een werkgroep op voor het behoud van de kruiswegstaties van de Salvatorkapel van Nijhoven. Er is sprake van een gemengde werkgroep: leden van de heemkundekring werken samen met verantwoordelijken van de parochie Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand. Omdat het project het algemeen nut diende en onze inzet symboliseerde voor het cultuurhistorisch erfgoed, besloot het bestuur de restauratie ook financieel te ondersteunen.

De inzegening van de veertien herstelde kruiswegstaties vond plaats op 15 augustus 2000. Daarna werd besloten over te gaan tot een tweede fase: de restauratie van de Vijftien Geheimen van de Rozenkrans en de Zeven Smarten van Maria.

5.2. Beleidsplan 2000-2005

Het bestuur ziet vooral de noodzaak de bestaande werkgroepen goed te ondersteunen. Getracht wordt om nieuwe werkkrachten aan te trekken: sommige groepen hebben nood aan een uitbreiding van het aantal actieve leden. Andere werkgroepen moeten doelgerichter gaan werken. Daarnaast hoopt het bestuur dat er nog groeimogelijkheden zijn voor de oprichting van de werkgroepen 'Jubileumcommissie', 'Beheersgroep Bels Lijntje', 'Zondereigen' en 'Dorpsgeschiedenis'.

Jubileumcommissie

Deze commissie werd begin 2000 opgericht met het oog op de organisatie van feestelijkheden in verband met ons zilveren jubileum.

Beheersgroep Bels Lijntje

Naar aanleiding van de diavoorstelling over Floron op 22 november 2000 vormde Antoon van Tuijl een werkgroep om samen met de ABC-groep het Bels Lijntje te beheren.

Werkgroep Zondereigen

Het bestuur nam zich voor het werkterrein van de vereniging uit te breiden. Meer aandacht moest uitgaan naar Baarle-Grens, Castelré en Zondereigen. In eerste instantie werd gedacht aan de oprichting van een Werkgroep Zondereigen.

Frans Van Gils werd gepeild naar zijn interesse om ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van Zondereigen een heemkundige werkgroep op te richten. Op initiatief van onze vereniging en met de medewerking van heemkundekring Marcblas werd op 9 november 2000 een eerste bijeenkomst gepland met als concrete doelstelling op korte termijn de organisatie van het feestjaar 2001. Op langere termijn blijven we met Marcblas de krachten bundelen. Op zondag 30 december 2001 wordt de Zondereigense heemkundige werkgroep plechtig boven de doopvont gehouden.

Werkgroep Dorpsgeschiedenis

Verder wordt gedroomd van de oprichting van een 'Werkgroep Dorpsgeschiedenis' die aan de hand van een herdenkingskalender allerlei onderzoeken

op touw kan zetten met het oog op publicaties of ter ondersteuning van andere werkgroepen.

5.3. Conclusie

Het omschrijven van de heemkundige werking nam heel wat plaats in beslag. Het aantal opgesomde werkgroepen is indrukwekkend, de bereikte resultaten eveneens. 'Amalia van Solms' is een succesvolle vereniging! Laten we met zijn allen verder wandelen op de sinds 1976 ingeslagen weg: 'Volhoudend vorder ik'.

Een blikvanger op de heemkundige tentoonstelling in Zondereigen: Amalia met haar jonste 'boeleke'. De werkgroep Zondereigen heeft haar start niet gemist!

Eerste motocross in Baarle

Piet v.d. Flaes

Het gebeurde in 1948. Auto-moto-club 'Baarle' organiseerde de eerste motocross in Baarle op het 'Molenheike'. Ze hadden op dit heuvelachtig terrein een parcours uitgezet en het geheel afgezet met wit lint, dwars door en tussen de vliegdennen en de heide. De start was op de heide en hiervoor hadden enkele bomen hun leven moeten laten. Het had een flinke greep in de clubkas gekost. De organisatie verwachtte dat er veel volk op hun evenement zou afkomen. De bond onder wiens reglementen dit festijn zou worden verreden was de Nederlandse Motorrijders Bond, die vooral in de zuidelijke provincies vele wedstrijden onder haar hoede had. De bond onderscheidde vier klassen: Junioren tot 250 cc en 500 cc, Senioren idem. Bij de junioren waren veel Baarlese deelnemers: Lowieke Broos, de neven Lowie en Sjefke Puijenbroek, v.d. Brand, die later door een verkeersongeluk in Bavel om het leven kwam, H. v.d. Poll de leerlooier, J. Couwenberg, Christ Huijben, Christ Smeekens, Leemans, etc. Mocht ik iemand vergeten hebben: niet kwaad worden! Kortom een internationaal gebeuren, waar de klasse van afdroop.

Het was prachtig weer. Ze hadden her en der tentjes geplaatst om de hongerigen te spijzen en de dorstigen te laven. Tegen het einde van de Cross hoorde ik diverse lieden dan ook, wankel op hun benen staand, wartaal uitslaan. Geeft niks hoor. De clubkas voer er wel bij. Ondergetekende was er al ruim voor de start om twee uur om de machines te bewonderen. Het was een allegaartje; in de lichte klassen waren het motoren die gedurende de oorlog in hooimijten en stallingen en schuren verborgen gehouden werden. Ze werden na de bevrijding weer opgeknapt en opgepoetst en wedstrijd klaar gemaakt. De motoren in de 500 cc-klassen waren bijna allemaal legermotoren. Enkele merken: Norton, Triumph, Mateliss, A.J.S. Ariel. Van achtervering had in die tijd nog niemand gehoord. Het was dan ook zwaar werken geblazen om met zo'n op hol geslagen motor de hindernissen te nemen. Op de plaatsen waar ze na een proefrit stonden, vormden zich al gauw flinke plassen olie. Als dat nou zo'n fanatieke milieuman

zou zien, kreeg hij standepede een hartaanval. In die tijd bekommerde zich daar geen mens over. Leven en laten leven was in die tijd het motto.

Het bestuur van A.M.C. 'Baarle' bestond toen uit Emiel de Jong, beter bekend als Mil den Drukker, Andre van Kuyk en Van Lindeloof. Die stonden zich ook te vergapen bij al dit moois. Vele renners waren met hun wedstrijdmotor gewoon van hun woonplaats naar Baarle gekomen. Sommigen met een reserveband om hun nek, wat wel een koddig gezicht opleverde. De meest gefortuneerden hadden niet alleen een auto bij zich maar hadden ook een leren broek aan. De rest reed in een legeroverall of iets van dien aard. Meedoen, dat was 't belangrijkste!

Intussen walmden de 'heerlijke' geuren van de fritestenten onder het geboomte door en tal van mensen kwamen op de geur af en deden zich tegoed aan dit Vlaams gerecht. Een stevige pint er achteraan en voldaan wachtte men met spanning op de start en de verrichtingen der plaatselijke favorieten. Het begon niet te best. H. v.d. Poll die ingeschreven had in de lichtste klasse werd bij het nemen van een hindernis uit het zadel gewipt, dook over het stuur, landde met zijn snufferd tegen de grond en toen hij weer bijkwam, was de wedstrijd verreden. Nu was alle hoop gevestigd op de zware jongens, de 500 cc-klassen. Hierin speelden de Baarles deelnemers een zeer goede rol. Vooral Brosens en Smeekens reden een mooie wedstrijd en eindigden vooraan. Er heerste dan ook een opgewekte stemming bij de talrijke toeschouwers en bij het bestuur, dat, na een globale schatting van de inkomsten, had besloten om ook het jaar daarop weer zoiets te organiseren. Iedereen repte zich tijdens de pauze naar de eetgelegenheden en biertertjes. Deze deden gouden zaken.

Vele mensen hadden de lommer opgezocht want 't was warm. Toen de pauze afgelopen was, nam men weer plaats achter de omheining om het verdere verloop van de wedstrijd te volgen. Het goede rijden der Baarlenaars wekte hoge verwachtingen. Een zekere v.d. Elzen uit Gemert vertrok bij de lichte klasse als een speer en werd winnaar. Leemans, de latere uitbater van de Pacific (Grens) reed zeer goed en eindigde bij de eerste vijf. Later zou ik hem bij een grasbaanrace op de Tommel onder het prikkeldraad door zien schuiven. Niet alleen was zijn kleding verhakkeld, hij zelf was voor weken uit de strijd. Hij had er meteen genoeg van: we zagen hem nooit meer! Maar nu weer terug naar het Molenheike

waar bijna de helft der zware klasse uit dorpsgenoten bestond. Trots als een pauw reden ze het startterrein op en zochten hun startplaats op. Zoals de meesten onder u wel weten, is de start bij een motorcross het belangrijkste. Ge hoeft niet het stof van de anderen te slikken, ge ziet beter en kunt dus sneller uit de voeten. Onder luid gedaver – er werd toen door sommigen met open uitlaten gereden – werd de start genomen. L. Brosens nam de leiding. Van decibels had in die tijd nog niemand gehoord en dus ronkte men zich door het struweel en het bos. De Baarlese mensen stonden te joelen en te juichen. Ik denk dat toen de helft der renners gepasseerd was en zeker vier of vijf plaatselijke favorieten voorbij knalden. Wat een sensatie, wat een feest!

Als ik met goed herinner hield Brosens de leiding en stond deze niet meer af. Wat een vreugde. Men nam Lowieke op de schouders. Wat een blijdschap. Men gunde het deze zeer sportieve kerel van harte. Deze overwinning deed de Baarlese bevolking deugd. Men telde weer mee. De burgemeester, Mr. F. de Grauw (die in 1944 drie uur de tijd kreeg om te beslissen of hij eerste burger in Baarle-Nassau wilde worden en volmondig ‘ja’ zei en over dit besluit nooit spijt heeft gehad) had de officiële opening verricht. Nu werd de start gegeven voor de senioren. Deze maakten het feest compleet.

Ik heb zelden zulk een spannend wedstrijdverloop gezien. Dan nam de ene renner de koppositie, dan weer een andere. De burgemeester stond met zijn achterwerk naar de baan, en was druk aan het palaveren toen een renner in een, vermoedelijk door Duitsers gegraven, gat reed, de macht over zijn motor verloor, met z'n stuur de burgervader aanreed en als onvrijwillige passagier meenam. Toen hij dit vrachtje loosde bleek echter De Grauw zijn broek kwijt te zijn. Dit tot grote hilariteit der toeschouwers. Dit voorval maakte het feest compleet. Nooit, nee nooit zal ik deze dag vergeten. Ik zal nooit de hulploze blik vergeten van onze burgervader toen hij haastig in een auto werd geduwd, overdekt met striemen en blauw-groene vlekken over zijn hele lichaam. Hij had namelijk van die grote brede bretellen aan waar stond ‘Voor Politie en Brandweer’. Die waren na deze schermutseling wel eens zo lang geworden!

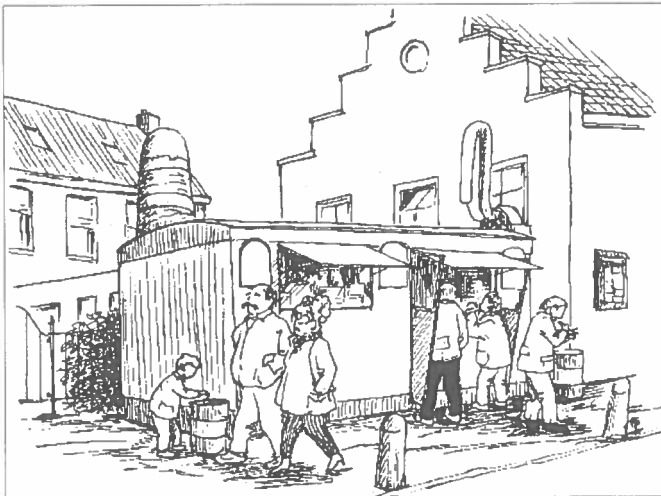
Aon de praot mee (10)... Fina en Kees de Ruijter- Versmissen, alias 'Fientje Frut en Kees Computer' 'We doen alles saomen, en dè bleft zo'

Dré Moors

Wie zijn Fina en Kees de Ruijter

Kees werd geboren op 31 oktober 1938 in Breda (Ginneken). "Ik ben geboren in het Moederheil. Net voor de oorlog geboren, dè zijn de harde werkers geworden!", aldus Kees. Hij groeide op in een gezin van vier kinderen: twee jongens en twee meisjes. Tot aan zijn huwelijk met Fina Versmissen uit Baarle-Hertog woonde hij in Breda. In 1965 trouwde hij met Fina.

Fina zag het levenslicht op 5 oktober 1942. Haar vader, Alphons Versmissen, was afkomstig van Baarle-Hertog. Haar moeder Maria Versmissen, kwam uit Merksplas. In het gezin van de ouders van Fina groeiden ook vier kinderen op, eveneens twee jongens en twee meisjes. "Ik ben geboren op de Chaomseweg in ut huis van dun Edgar (Vlemminckx). Gerrit Satter, die kende gij toch wel, wonde neffen ons", aldus Fina. Fina kreeg bij haar geboorte de Belgische nationaliteit. Het huwelijk van Fina en Kees is kinderloos gebleven. Hoewel, hierover later meer.

Iedereen in Baol en ver daar buiten kent Fina en Kees. Zij zijn al vanaf 1965 de uitbaters van het bekendste 'frietkot' van Baol, naast het gemeentehuis van Baarle-Nassau. Fina voelt zich als geboren en getogen Baarlenaar thuis in haar

dorp. Ook Kees is op en top Baarlenaar, wil er nooit meer weg. Wat wel opvalt is dat Kees minder Baarles dialect spreekt. “Jè, onze Kees is un bietje unne stadse gebleven,” aldus Fina.

De schooljeugd van Fina en Kees

Fina: “Ik was op school nie de beste leerling. Ik wou leren mar ik kos navenant nie leren.” Kees vult aan: “Ik denk dat dè komt omdat hullie pa en moeder bijna volle neef en nicht van elkaar waren. Daar krijde toch iets van mee. Toen ze mee mekaar wilden trouwen moesten ze toestemming vragen aan de Paus. Via de Belze bisschop moesten ze daorveur 10 Belze francs betaolen.” En Fina vervolgt haar verhaal: “Na de lagere school ben ik op kostschool gewiest in Breda. Samen mee mun vriendin Bets. Ik heb daor acht jaar gezeten. Ik leerde daorveur kinderverzorgster. Dè wou ik mee alle geweld worden. De opleiding duurde eigenlijk twee jaar.” Ik word nieuwsgierig waarom Fina dan toch acht jaar op kostschool heeft gezeten. Fina antwoordt ontwapenend eerlijk. “Ik zee al, ik kos nie zo goed leren. Het was eigenlijk geen kwestie van blijven zitten. Mar de juffrouw bij wie ik in de eerste klas kwaam, wou men eigenlijk nie kwijt! Ze was gek mee men. Wij kossen goed mee mekaor accederen. Mar ik heb men diploma gehaald. Ongelooflijk hè!” Vol trots toont Fina mij haar behaalde diploma’s. Ingelijst en wel. De tekst op de diploma’s leert mij dat zij op 10 juli 1959 slaagde voor het diploma ‘linnennaaien.’ Op 15 juni 1960 behaalde zij het diploma ‘kinderverzorgster’ in de vakken nederlands, beschavingsleer, kinderpsychologie, rekenen en EHBO. Met glinsterende ogen, apetrots kraait ze uit: “Dè hadde gij nie gedocht hè, ha, ha, ha!!”

Kees pikt de draad op en vertelt kort en bondig van zijn prima schoolopleiding: “In Breda ging ik achtereenvolgens naor de Bewaarschool, de Lagere School, de Mulo en de avond-HBS. Ik heb ok nog diploma’s gehaald veur typen, zwemmen, MBA en Boekhouden. Daarom doe ik vandaag de dag nog steeds mijn eigen boekhouding. Mar ons Fina wit alles te liggen. Ikke nie. Als ik verzekeringspapieren moet hebben, dan wit ons Fina die blindelings te vinden,” aldus Kees.

Kees en Fina op vrijerspad

Fina steekt van wal: “As jong meske gingen we altijd uit in Baol. Er waren in de Meulenstraot twee daansgelegenheden: Zaal Olympia en Zaal Monty. De burgermeskes gingen naor Monty. De boeren naor Olympia. Mar ik ging mist naor dun Monty en dun Bonten Os. Bij dun Bonten Os heb ik onze Kees leren kennen.” Kees: “Ik had vroeger veul kameraden. Toen we een keer in de winter van 1962 op de vijver aan het schaotsen waren, zeeën mun kameraden dat we eens naar Baol zouden gaan om te dansen. Ik zeg toen, Baol, Baol, waar ligt da? Mun vrienden antwoordden dat Baol veurbij Chaam lag, bekaanst in Bels. Ik wist dè nie. Ik was nog nóóit verder gewiest dan Chaam, waar wij ieder jaar naar de Acht gingen kijken. Ik dacht toen echt det de wereld bij Chaam ophield! Effin, wij naar dun Bonten Os. Daor danstte ik veur dun eerste keer mee ons Fina. Mun kameraden zagen det aon en waren bang om mij als vriend te verliezen. En wat deeën de rotzakken? Ze kaptten un vol glas bier over de hoofden van un paor meskes uit en zeeën dat ik dè gedaan had. De week daarop zeeën die meskes det ze nie mir mee men wilden daansen. Mar ik zee dat ik dè nie gedaan had. Ik bleef toch mar naar Baol gaon. En uiteindelijk zee ons Fina: Kees, dan motte gij toch wel de ware zijn!! Ik hou nie van veranderen. Fina is eigenlijk ut irste meske gewiest waar ik echt mee gevreeën heb,” aldus Kees.

Fina: “Iedere zondag kwaam onze Kees naar Baol. As ie op woensdagavond kwaam dan deeën ze thuis al lelijk. Mar ja, onze Kees was de stad gewend. Hij kwaam altijd mee ut brommerke. In ut begin zaag ik det ie over Ullecoten naor huis toe ree. Ik zee, wè bende toch unne stommeling! Waorum gaode nie dun hoek om rechts over de Chaamseweg naor Breda?” Kees: “Ik wies nie dat er nog unne andere weg was. Ik dacht echt dat de weg naor Breda via Ulicoten liep!”

Fina neemt Kees toch nog in bescherming: “Vruger zaagde eigenlijk nie ut verschil tussen unne gewone weg en unne snelweg! Jè, onze Kees waar eigenlijk ok munne irste echte vriend. Elke zondagaovond gingen we daansen. Om zeuven uur begos de muziek. Om half elf thuis. Un kwartier te laot, de zondag dur op, nie weg! Af en toe bleef ie bij ons slaopen, in een aparte slaopkaomer natuurlijk. Uiteindelijk zen wij in 1965 getrouwd. Toen ben ik Hollands geworden. Ut dee

gin zeer, ging eigenlijk van eigens. Na ons trouwen in 1965 zijn we in ut Leliestraatje gaon wonen. Ons moeder verbouwde toen speciaal vur ons dur huiske.”

Start van de friteskraam

Alvorens te vertellen over het werk van Kees en Fina in hun friteskraam, duikt Fina nog even in de geschiedenis. “Ons moeder is in 1949 een friteskraam begonnen in de Meulenstraat mee Jaak Wouters. Onze pa werkte toen bij de Jam, dan wir bij Philips, de Belze geminte, dun Hero enz. Overall efkes. Toen verhuisde de friteskraam recht tegenover Janeke Adriaansen. Later naam ons moeder ok nog un friteskraam in gebruik op ut Sint Annaplein. Op unne gegeven moment hebben wij de friteskraam op ut Sint Annaplein overgenomen. In dun tijd van burgemister de Graauw was dè. De eigen dochter mocht de kraom van hum overnemen. Ons moeder hee toen de vergunning vur de kraom in de Meulenstraot weg gedaon. Mar we kregen de kraom nie kado! Onze Kees werkte toen nog bij verschillende baozen. Mar bij deze baos is ie goed in dienst gebleven! Toen de geminte ut Sint Annaplein gingen veraanderen zee Sooike Braandt dè we mossen verhuizen naor un plak neffe ut gemintehuis. We mossen zelf weten of we nog terug wilden naor de ouwe plak. Mar we zen blijven staon. Want witte wet ut is. Van Turnhout en Breda kunnen ze ons op de Singel zien staon. We blijven parmantig staon. Zo zit ut in mekaor. Ut ies un goei plakske. Trouwens, toen van den Berg in Baol nog gemintesecretaris waar, was ie unne keer heel kwaod op ons. Hij had in onze afgesloten kraom unne hond horen blaffen terwijl het buiten wel 30 graoden was. De sik zee det we dè nie konden maoken en det we dun hond verse lucht en waoter mossen geven. Mar toen onze Kees zee det ut ginne echte hond was mar unne mechanische die begon te blaffen as ge tegen de kraom sloeg, wier ie un bietje rood!” En Fina schatert het uit van het lachen..

Wel of geen kinderen?

In de inleiding hebt u kunnen lezen dat Fina en Kees niet voor kinderen hebben gekozen. “Ons vaoder en ons moeder waren zoals gezee bijna volle neef en nicht. As wij kinderen zouden krijgen zouden die misschien helemaal weg zakken. We zen daor veur gewaarschuid. Mar eigenlijk hebben wij toch kinderen. Den

Ivo, Martien en Ronnie hebben al heel veel jaoren veur ons gewerkt. Al vanaf toen ze nog klein waren. Ze staon altijd veur ons klaor. Nog steeds. Daarom zien wij die as onze kinderen,” aldus moeder Fina.

Geheim van de ‘smid’

Heel nieuwsgierig ben ik naar het antwoord op de vraag waarom

de frites van Fina en Kees zo geliefd is. Waarom ze toch zoveel vaste klanten hebben, van heinde en verre. “Ze komen overal vandaon de klanten. Op de eerste plaats natuurlijk van Baol en omgeving. Mar ok van Rijswijk, Den Haag, Rotterdam, Amsterdam. Lest waren wij nog in Groningen bij de Hema. Roept daar iemand tegen ons: hé, jullie ken ik van die lekkere frietjes! En pas geleeën waren we in Eindhoven bij de Sligro en herkent de cassiëre ons”, aldus Fina.

Terug naar het geheim van de smid.

Kees: “Ge moet zorg aan de frites besteden. Nie in het wilde weg bakken. Ge moet het hart en de ziel er in leggen. De aardappelen goed wassen en schrappen. Heel belangrijk is ook de ideale baktijd. Na het voorbakken de frites een half uur laten rusten en dan pas weer bakken. Unne aardappel nie op de grond laten vallen. Dan heet ie al geleeën. Samenvattend, ge moet de aardappelen zacht en teer behandelen net as de vrouw! En dan nog un geheimpje. Onze aardappelen komen van Zeeland en van de streek rond Poperingen in België. Rond Poperingen zijn aardappelvelden met rivierklei. Rivierwater is zoals ge weet zoet water. De aardappelen uit Poperingen zijn dan ook fenominaal. De zeeklei uit Zeeland

bevat meer zout. Die aardappelen zijn ook goed, maar wel iets minder,” aldus een trotse Kees.

Het verschil tussen Belze en Hollandse frites

“Onder Bels wordt veur 80% veurgebakken friet gebruikt. Belze friet is neutraoler van smaak. In Turnhuot, in de Ardennen, overal dezelfde smaak. Dè komt omdat de Belze friet gebakken wordt in olie. Wij gebruiken alleen mar verse friet. Wij bakken in vet. Daorum is onze friet krokanter. Onze frietmaat is 10, soms zelfs 12 of 14 milimeter. Schoon groot en dik. Daor komen de Hollanders ok op af.”

Taakverdeling

Al jaren lang hebben Fina en Kees in de friteskraam dezelfde taakverdeling. Van functiewisseling is geen sprake. “Onze Kees bakt en ik breng de friet aon de man. Altij al zo gewiest. Ik mag nie aon het bakken aon komen. Kees komt nie aon ut geld, alleen mar naor kijken. Ik ben zuinig. Onze Kees is meer stadser. Omdat ik nie goed kan tellen, reket onze Kees uit hoeveel de klaanten motten betaolen. Van dieën euro heb ik trouwens nachten nie kunnen slaopen. Hoe kan ik die drukte aon spokte deur menne kop. Dè kan ik nooit. Munne bloeddruk stond op 190. Wè kost dè en wè kost dè. Ik wier dur gek van. Ad van moeder van Gurp hee toen prijslijstjes mee euro’s er op gemaakt. Ene buil friet kost nou ene euro. Ietske duurder as mee Hollands geld. Mar de frietzakken zen nou wel wè groter. Alles bij mekaor is dun euro meegevallen. En gemakkelijk is dè ge euro’s ok op vakaantie kunt gebruiken.”

Kees: “Al 38 jaor werken we heel goed samen. Hoe langer dat we getrouwd zijn, hoe gekker dè we mee elkaar zijn. Niks kan en zal er tussen ons komen.”
Fina: “We doen alles saomen, en dè bleft zo. Mar het belangrijkste gespreksonderwerp is de leste tijd hoe lang we het werk nog volhouden.”

Einde carrière nadert

“Op 31 oktober volgend jaar word ik 65. Wij denken dat dat een mooi moment is om te stoppen. Misschien valt het samen met de verbouwplannen van het gemeentehuis. Een andere plek zien wij dan niet meer zitten. Baolse mensen zijn kwaad als wij vertellen dat we gaan stoppen. Mar wij vinden dat wij toch ook

aan onze gezondheid mogen denken,” aldus Kees. Fina: “Mar dan gaon we reizen maoken. Museums en kerken bekijken.” Fina heeft er duidelijk zin in.

Hobby's

Op vakantie gaan. Dat is en blijft een grote passie van Fina en Kees. Met hard werken hebben zij wat centjes opzij gezet waarvan zij een chalet kochten in de Ardennen. Maar ook een studio aan de Spaanse Middenlandse Zeekust. Vele Europese landen bezochten zij. Altijd met de auto. Nog maar een keer vlogen zij en wel naar Rome. Fina: “Wij stapten op Schiphol in en in Rome uit. Daar hebben we alles zelf gedaon. Zelf un hotelleke gezocht en gevonden. We zijn ok bij de Paus gewiest. Onze kleren wieren afgevuuld of we niks bij han. Onze Kees hielden ze tegen. Die hai un zakmeske bij en mos ie in unne grote bak gooien. Mar uitendelijk hebben we de Paus gezien.

Witte wie onze Kees pas geleeën nog gesproken hee? Prins Philip van Bels! Geloofde gij dè nie? Dan kom mar eens mee naor de video kijken!” Kees start de video en verdomd, Kees zie ik enkele woordjes wisselen met Philip! Kees legt uit: “Wij waren in Bastogne vlak bij ons chalet. Philip en Mathilde vierden daar hun intreedag. Op een gegeven moment is Philip vlak bij mij en ik zeg: Bon jour Philip, ça va? Je suis de Pays Bas! En Philip kijkt mij vriendelijk aan en spreekt enkele woordjes tegen mij!”

Fina: “Ik heb later een kaartje gestuurd naor Mathildeke en Philip. Ik had ons adres opgegeven van de Ardennen. Op een gegeven moment kijk ik in onze brievenbus bij het chalet. Ik zag det er un vogeltje in hield. Ik kijk verder en wè zie ik: unne nat geworden enveloppe. Post uit Brussel. Een dankbriefke van Mathildeke en Philip!” En vol trots laat Fina mij het dankbriefje van het koninklijk echtpaar zien.

Fina vertelt erg veel te geven om kunst. Als ze gestopt zijn met werken gaan Kees en zij musea bezoeken. Dat deden ze trouwens al. “Het Rijksmuseum in Amsterdam, de National Galery in Londen, het Louvre in Parijs, het Uffizi in Florence, overal zijn we al gewiest. Zet hier mar op tafel schilderijen weg van van Gogh, Johannes Vermeer, Jan Steen, Rubens, van Eijk, Frans Hals, Rembrandt, Gabriël Metsu, ik zal wel zeggen wie het schilderij geschilderd heeft.

Ik heb hier ok kunstboeken staon van de gouden eeuw. Dè hadde gij niet verwacht hè!!”

Afscheid

Dit is mijn 10e interview in deze reeks en heeft het langst geduurd. Geen wonder, Fina en Kees raken nooit uitgepraat. Kees wil nog kwijt dat een aantal jaren geleden de Griekse zanger Demis Roussos aan de friteskraam stond. Althans dat dacht Kees. “Hij had een lange baard, en was ook nog al dik. Maar het gekke was dat hij zuiver Nederlands sprak! En witte wat hij bestelde? Rauwe patat met zout en mayonaise! En toen hij hem op had bestelde hij nog zo’n exemplaar!”

Kees en Fina in koor: “Baol is een gezellig durpke. We willen er altijd blijven wonen. Als het aan ons lag moeten ze niks mir veranderen. Meer nog de ouwe stijl van Baol terug halen. En het heel schone gemintehuis in de ouwe staat laten. Gemintehuizen zijn dikwijls prestigeprojecten. Stel det Baol over 5 jaor bij un aandere gemeente wordt gevoegd, dan bende alle centen kwijt. Trouwens, er zitten al 45 ambtenaren. Motten er 60 zitten in zo’n klein durpke? Wij vraogen ons dè wel eens af.”

Als ik afscheid neem roept Kees mij nog na dat ik niet moet vergeten om hen lid te maken van de Heemkundekring. Dat zal ik zeker doen Kees en Fina. Mensen met zoveel belangstelling voor Baarle en voor kunst zijn van harte welkom!!

Kees en Fina, hartstikke bedankt voor dit fijne gesprek. Namens alle leden wensen wij jullie samen nog vele gezonde, fijne jaren toe!!

Tweeduizend jaar eten en drinken (5)

De burgerij en de revolutie

Els Verbiest

1. Drie industriële revoluties

De 18de, 19de en 20ste eeuw werden beheerst door drie economische revoluties:

- de eerste industriële revolutie met stoom en spoorwegen (1750-1830)
- de tweede industriële revolutie: elektriciteit, auto's en vliegtuigen (1880-1914)
- de derde revolutie is deze van de informatie (1970-2000)

De laatste drie eeuwen ondergingen ook voeding en drank een geweldige revolutie. Jenever, aangengd met water en klein bier op het einde van de 18de eeuw werden vervangen door streekbieren en door... Coca Cola. In 1886 vond John S. Pembertstom in de VSA de Coca Cola uit. Eerst na de W.O. II brak het verbruik ervan door in België en Nederland. In 1966 werd het de nummer één van alcoholvrije dranken in Europa. Deze doorbraak wijst op de internationalisering van de drank- en voedingsmarkt. Jarenlang deed men aan zelfvoorziening met het bakhuis en de vleeskuip als symbolen.

• 18de eeuw

Op het einde van de 18de eeuw constateerde men een verbruik van 140-150 kilo graan per persoon. Brood vormde het hoofdvoedsel, meestal was dit roggebrood. Dit betekent een halve kilo brood per persoon per dag. Nog vroeger was dit 1 kilo. De daling is te verklaren door het succes van de aardappelen. Op het einde van het Ancien Regime verbruikte men 275-310 kilo aardappelen per persoon per jaar. Vlees en boter beperkten zich tot 10 kilo per persoon per jaar, dus heel weinig. Voor 80% was dit varkensvlees. Vet werd veel in de keuken gebruikt, koolzaad- en lijnzaadolie werden alleen in de vastenperiode gebruikt. Gemiddeld at men 50 eieren per jaar en 350 gram kaas. Vis beperkte zich tot 2 à 2,5 kilo per persoon per jaar (haring, riviervis en soms kabeljauw). Droge groenten, vooral bonen, kon men herleiden tot 5 à 7 kilo in gebieden waar aardappelen succes kenden.

Het gebruik van gewone melk beperkte zich tot 30 liter per persoon per jaar, terwijl botermelk opliep tot 150 liter per jaar. Men gebruikte 500-600 gram koffie tegen 100 gram thee. De thee, die heel populair was in het midden van de 18de eeuw, ging dus achteruit. Cacao en chocolade waren te verwaarlozen producten. Er is ook een duidelijk beeld van het drankgebruik op het eind van het Ancien Regime; jenever: 6 liter, bier 180 liter, wijn 4,5 liter.

• **19de eeuw: gastronomie, een zaak van de burgerij**

‘Dieren voeden zich, de werkman eet. Alleen de beschaafde mens weet te dineren’. Voedingsgewoonten werden bepaald door de rijke burgerij. Ze zorgden voor illustere diners. Het is de tijd van de beroemde Franse keuken, van de ‘haute cuisine’. Het is de tijd van ‘Kip Marengo’ en van ‘Poularde Royale’.

Kip Marengo (voor 3 à 4 personen)

Chef-kok Durand bereidde op 14 juni 1800 in Marengo kip voor Napoleon Bonaparte, die zopas de Oostenrijkers had verslagen. De kok beschikte over kip, tomaten, knoflook, olijfolie, eieren en brandewijn uit de veldfles van de keizer. Hierbij het resultaat:

Snijd de kip in stukken en bestrooi met zout. Verhit drie eetlepels olijfolie in een pan en braad de kip rondom goudbruin. Voeg er vier ontvelde en grof gehakte tomaten aan toe, alsook een teentje fijngehakte knoflook. Laat een paar minuutjes bakken en giet er dan ¼ dl cognac over, flambeer en giet er wat warm water bij. Bak dan in een eetlepel olijfolie drie spiegeleieren en leg ze over de kip. Serveren met stokbrood en een glas witte wijn.

Poularde Royale (voor 4 à 5 personen)

De Franse kok Escoffier bereidde kip voor de latere koning Eduard VII van Engeland. Hierbij het recept:

Vul een hoen met 100 gram in dobbelstenen gehakte ganzenlever, een julienne van truffels en 200 gram rijst. Pocheer ze. Als de hoen gaar is, dien ze op in fluweelzachte saus van gevogelte, gekruid met kerrie en 100 gram rode pepers, in dobbelstenen gesneden. Serveer er afzonderlijk een komkommersaus bij.

• 20ste eeuw

In de 20ste eeuw was er niet alleen sociaal-economische armoede. De mondelinge overlevering heeft het ook over de oorlogsarmoede en de rantsoenering in de beide wereldoorlogen. In WO I maakte men pap met zemelen. De vrouwen op het platteland maakten hun eigen 'patattenbloem'. Hiervoor raspten ze aardappelen. WO II had ook zijn eigen producten: malt of gebrande gerst als surrogaat voor koffie, worteltaarten, cichorei of 'bitter' werd gemaakt uit de wortelen van het 'witloof'. De afgestoken wortelen werden gereinigd, afgeknakt, in stukjes gehakt en gebrand in een molentje op de Leuvense stoof.

De industriële- en de computerrevoluties hadden ook hun invloed op de keuken. Het was een lange weg van de open haard over de Leuvense stoof, het gasfornuis en de elektrische oven naar de microgolfoven. De kelder en het vleesvat werden vervangen door de ijskast en de diepvriezer. Heel wat apparatuur is vandaag computergestuurd.

De kleine bakkerijen verdwijnen. Rond 1923 verschenen de eerste pistolets. Vóór 1940 was alles nog eenvoudig. De bakker was een broodbakker. Later verschenen de pasteibakkerijen. Naast de warme bakker komt de koude bakker die zelf niet meer bakt maar alleen producten verkoopt van een industriële bakkerij.

De kleine snoepwinkel bij de scholen met rode neuzen, hosties, spekken en de zwarte rekken zijn verdwenen. De producten zijn veel meer uitgebreid. Denk maar aan de soorten kazen, bieren, likeuren, groenten en fruit. De diepvriesmaaltijden en de maaltijden op het werk en in de scholen kennen een groot succes. De Belgische restaurants met Franse en Belgische keuken krijgen concurrentie van Italiaanse en Chinese restaurants.

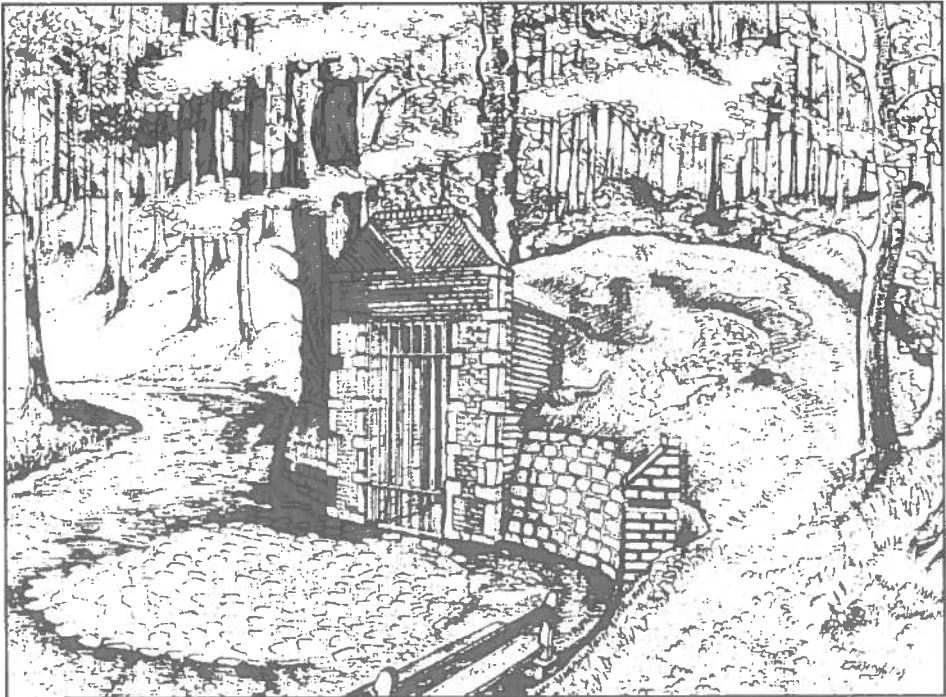
In de eerste helft van de 20ste eeuw aten de arbeiders- en landbouwersfamilies nog uit een grote ketel met aardappelen, karnemelk en ajuin en men prevelde: 'Geef ons heden ons dagelijks brood'. Het was meestal niet meer dan een korst of een patat. Soms volgde een stuk spek. Spek kan ook goed verwerkt worden met bonen. Kempense prinsessen, bijvoorbeeld.

Kempense prinsessen

Benodigdheden: aardappelen, bonen, sjalotten, spek en azijn. De aardappelen en de bonen afzonderlijk laten koken. Het spek in stukjes snijden en goed laten bakken. Sjalotten en peterselie toevoegen. Het vet van het spek aanlengen met azijn en over het mengsel van aardappelen, bonen en spek gieten. Alles door elkaar mengen.

2. Ijskelders en sorbets

Ijs speelde een belangrijke rol in de 18de en 19de eeuw. Al was ijs voor divers gebruik in Italië reeds van in de Oudheid bekend, toch wordt nog verwezen naar de invloed van Marco Polo's geschriften (1254-1324). Deze Venetiaanse reiziger verbleef 17 jaar aan het hof van de grote Kubilāi Khan te Peking en legde na zijn terugkeer in Venetië (1295), zijn ervaringen vast in 'Het Boek van de Wereldwonderen' of 'Het Miljoen' dat lang als naslagwerk gold voor geleerden. Daarin werd o.a. het principe van de ijsbereiding met salpeter nog

maar eens beschreven. De Siciliaan De Catan zou in 1530 dit principe in verbeterde vorm in praktijk brengen en ervoor zorgen dat de Italiaanse 'gelati' zijn faam kreeg en via Napels overal bekendheid verwierf.

Caterina De Medici die op 14 jarige leeftijd met de hertog van Orléans (de latere koning van Frankrijk) in het huwelijk trad, ontpopte zich pas als weduwe en regentes als handige politica. Waar zij echter wel meteen grote invloed had, betrof de Italiaanse gebruiken die zij aan het Franse hof liet ingang vinden. Daaronder niet het minst het gebruik van consumptie ijs of sorbets, dank zij de meegebrachte 'gelatieri'. Maar ook de franchipane, genoemd naar haar persoonlijke kok Franchi Pani, werd door de Franse pasteibakkers geadopteerd.

Naar goede Franse gewoonte werden in geen tijd deze Italiaanse recepten in het culinair patrimonium opgenomen. Aanvankelijk was het ijsrecept van de 'sorbet' bij de Franse hofhouding een staatsgeheim, op straf van onthoofding bij bekendmaking. Niet voor lang echter. Een eeuw later was de meest vermaarde ijsfabrikant een Siciliaan, Procopé genaamd. In zijn Parijse café 'Procopé' maakt hij furore met meer dan 80 soorten ijs en sorbets op basis van sinaasappelen, frambozen, aardbeien en rozenbloesem. Zo waren er in 1676 alleen in Parijs niet minder dan 250 'glaciers' en 'limonaderies' te tellen en alle Europese hoofdplaatsen hadden ondertussen flink de trend gevolgd.

Dit was echter maar een aanloop voor wat te wachten stond, want eind 19de eeuw was het een echte rage geworden. De Amerikanen hebben het niet kunnen nalaten zich ook op de ijsproductie te storten en in 1871 begon de eerste ijsfabriek te werken. IJshoortjes verschenen voor het eerst op de wereldtentoonstelling van Saint-Louis, in 1904 en de eerste ijschoco uit 1921 werd twee jaar later door Harry Bust op een stokje aangeboden.

Het gebruik van ijs en sorbets kwam naar het brede publiek. Een echte aanzet was het vervolmaken van de consumptie-ijsmachine of de 'sorbetière' op basis van een koudmakend mengsel (salpeter en zout) dat door verdamping warmte onttrok aan de af te koelen inhoud van een container. De volgende stap was dan de echte ijsmachine die in 1876 door professor Unde ontwikkeld werd om nadien in WO II uit te monden in de veralgemening van de elektrische koelkast voor huishoudelijk gebruik.

Het begin van WO I kan als limiet gelden voor het afbreken van ijskelders als trouwe ijsbewaarders. De triomf van de techniek en van de gelijkheid van de rechten op comfort en lekkernij mag ons niet doen vergeten dat de ijskelder van bij de Chinezen, eeuwenlang tot het begin van de 20ste eeuw, de belangrijkste bevoorraders is geweest van ijs.

Citroenschuitjes (8 personen)

Hierbij volgt een eenvoudig recept voor sorbet. Benodigheden: vier citroenen, een halve theelepel geraspte citroenschil, 100 gram suiker, zestien citrusblaadjes of verse muntblaadjes.

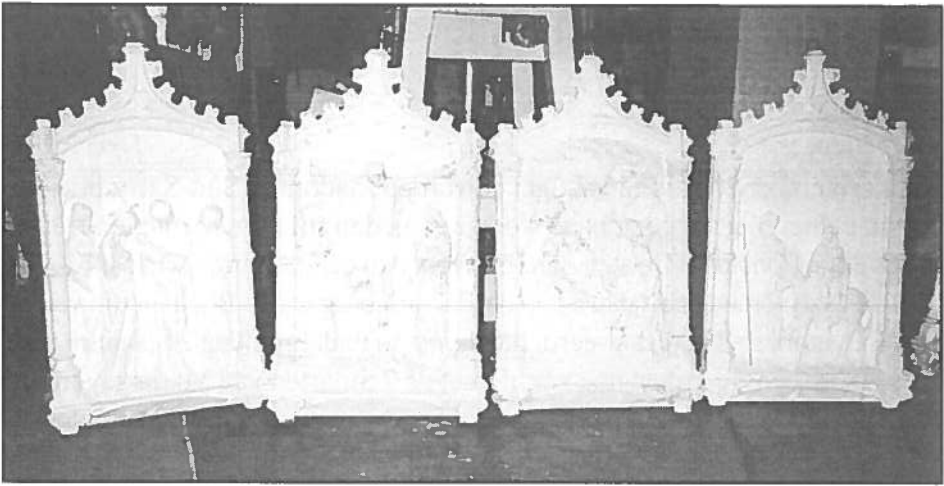
Halveer de citroenen in de lengte en snij daarbij de randen zig-zaggewijs in. Haal het vruchtvlees eruit met een lepel. Doe het vruchtvlees in een zeef bovenop een kom en pers het zoveel mogelijk uit met de bolle kant van het lepel. Gooi de pulp en de pitten weg en bewaar het gezeefde sap. Snij de lege citroenhelften aan de onderkant iets bij zodat ze recht blijven liggen en vries ze daarna in. Zeef 1¼ dl citroensap in een kom. Klop 3½ dl water, het citroenrasp en de suiker door het citroensap tot de suiker is opgelost. Plaats deze sorbet in het vriesvak en klop geregeld om. Een eerste keer gebeurt dit wanneer zich tegen de binnenwand een laag ijskristallen heeft afgezet van ongeveer 1 cm (na 1 à 2 uur). Na opkloppen opnieuw in de diepvries plaatsen en na ijsvorming opnieuw kloppen. Doe zo verder tot het mengsel door en door bevroren is. Vul de lege citroenhelften met behulp van een lepel of een spuitzak met de stevig geworden sorbet en zet nadien terug in het vriesvak. Garneer desgewenst elk schuitje met citrus- of muntblaadjes. Smakelijk!

Werkgroep Kapel van Nijhoven (9)

G. de Jong

Sinds september 2001 is het rustiger geworden rondom de Sint-Salvatorkapel, dat wil echter niet zeggen dat de werkzaamheden stil liggen. Integendeel: er wordt door Constant Grooten hard gewerkt aan de 7 Smarten van Maria. Als Stan de deze gereed heeft dan is, op de Calvarieberg na, de Beeldentuin van de Sint-Salvatorkapel gerestaureerd. Ik was op maandagmiddag 21 januari 2002 bij Stan om eens te kijken hoe ver hij met de 7 Smarten van Maria gevorderd was. Wij kunnen gerust zijn, want Stan heeft zijn waar kunstenaarschap getoond. Stan heeft 3 nieuwe mallen uit siliconen gemaakt. Hij heeft ze geboetseerd en gevormd en daarna heeft hij de nieuwe afbeeldingen voor de ontbrekende 7 Smarten uit gips vanuit die mal gegoten. Niet alles kon in die mal verwerkt worden, daarom heeft hij er ook nieuwe afbeeldingen bij geboetseerd zoals de H. Jozef en Maria met het Kindje Jezus zittende op een ezel (1^e Smart: Vlucht naar Egypte). Zo heeft Stan dat ook gedaan met "De Voorspelling van Simeon", (2^e Smart) daar heeft hij 5 nieuwe figuren bijgeboetseerd. Het ziet er allemaal perfect uit. Stan heeft wel gebruik gemaakt van voorbeelden, maar hij heeft er zelf nieuwe kunstwerken van gemaakt. De andere 4 Smarten heeft hij helemaal gerestaureerd en waar nodig van nieuwe beelden voorzien. Die oude afbeeldingen heeft hij geloofd en ook de achterkanten heeft hij helemaal gerepareerd en van nieuwe jute en gips voorzien. De beeldengroep is nu zover, dat Stan ze in de grondverf kan zetten. Als je de afbeeldingen van de 7 Smarten op een rij zet dan kom je tot de conclusie dat sommige afbeeldingen van de 7 Smarten van Maria parallel lopen met de 15 Geheimen van de Rozenkrans.

Bij een rondgang in de kapel zelf viel het mij op, dat er twee glas in loodramen uit hun sponning zijn gehaald. Daar zijn Lieve Vermeer en Willem van Gool nog volop mee aan de gang. Onlangs vertelde Willem van Gool mij nog dat zij met het vierde raam bezig waren. Dus er wordt nog volop gewerkt in of op rondom de kapel. Na het schrijven van dit artikel heeft er in het Heemhuis een interessante lezing, door dr. A. Vroon, plaatsgevonden over de Sint-Salvatorkapel. "De Hervormde gemeente Baarle-Nassau in de periode 1795-1820" (m.a.w. de

Fransé Tijd). Ik neem nu een voorsprong op die lezing door te vermelden, dat de heer Vroon een zeer boeiend verteller en een groot kerkhistoricus is. Van zijn hand is onlangs in de bundel “Van tweeën één; Kerk en West-Brabant door de eeuwen heen” verschenen. Hij is nog bezig met een boek over de Hervormde Gemeente Chaam, waar de Hervormde Gemeente Baarle-Nassau (Sint-Salvatorkapel) na 1807 toe behoort. Op dit ogenblik kan ik alleen maar hopen dat er veel leden van het Heem, en natuurlijk ook belangstellenden voor de Sint-Salvatorkapel deze lezing hebben gevolgd. Het vult een leemte in de historie van de Sint-Salvatorkapel (de protestantse periode) op. Dat brengt ons bij de gereformeerde gemeente van Baarle-Nassau (Sint-Salvatorkapel) van 1795-1820¹.

Inleiding

Bij het begin van het tijdvak 1795-1820 waren er in de Baroniedorpen Alphen, Baarle-Nassau, Chaam, Gilze en Rijen officieel zeven plaatsen waar gereformeerde kerkdiensten konden worden gehouden, namelijk behalve in de genoemde dorpen tevens in de buurtschappen Ulicoten en Snijders Chaam. De Sint-Annakapel in de buurtschap Molenschot in de gemeente Gilze namen de gereformeerden nooit in gebruik. In Ulicoten, dat een combinatie vormde met Baarle-Nassau, werden al sinds driekwart eeuw geen kerkdiensten meer

gehouden omdat er geen protestanten woonden. In de Sint-Luciakapel van Snijders Chaam, dat met Chaam een combinatie vormde, werden tot 1795 wel diensten gehouden. Gilze en Rijen vormden eveneens een combinatie. In Alphen, Chaam, Gilze en Rijen beschikten de gereformeerden over de oude parochiale kerkgebouwen. In Baarle-Nassau werd de Sint-Salvator­kapel gebruikt². Er waren vier predikanten, namelijk een in Alphen en een in elk van de drie bovengenoemde combinaties. Aan het einde van de periode waren de de gereformeerden van Gilze en Rijen gevoegd bij de gemeente van Chaam. De drie overgebleven gemeenten behielden gemeenschappelijk een predikant. Tevens waren de kerkgebouwen van Alphen, Gilze en Rijen en de kapel van Ulicoten overgegaan naar de katholieken. In dit artikel wordt precies nagegaan hoe dat proces, met betrekking tot de gereformeerde gemeente van Baarle-Nassau, verliep en wat de gevolgen waren voor de hervormde gemeente in deze plaats.

De situatie vóór 1795

De gereformeerde gemeente van Baarle-Nassau maakte de laatste decennia van de achttiende eeuw een bewogen periode door. Zowel tegen ds. Johannes Blanksteyn (1760-1789) als tegen schoolmeester en voorzanger Jan van Ghert (†1799) werden door de kerkenraad en gemeenteleden klachten ingediend bij de classis van Breda. Zij vonden dat de predikant zich in zijn preken en catechisatie-onderwijs niet strijdbaar genoeg opstelde tegenover het katholieke geloof. In korte tijd waren vijf personen katholiek geworden. Een andere klacht betrof zijn lidmaatschap van waarschijnlijk een patriottisch gezinde vereniging waarvan ook veel katholieken lid waren. Na veel discussie beloofde hij zijn ambt overeenkomstig de plichten te zullen vervullen³. Bij Jan van Ghert⁴ betrof het openbare dronkenschap en verwaarlozing van de school, waardoor de gereformeerde ouders hun kinderen naar de “Roomsche school” stuurden. Tot de vijf personen die katholiek werden, behoorden vier kinderen van Van Ghert, overigens zonder zijn toedoen⁵. Ook hij moest zich in de classicale vergadering verantwoorden, waar hij beterschap beloofde⁶. Vier jaar later waren er opnieuw klachten over hem⁷.

Ds. Blanksteyn ging in september 1789 op eigen verzoek vervroegd met emeritaat met behoud van traktement “wegens afnemende krachten en lichaams vermogens”. Hij kreeg Anthonius Vonk als adjunct, die hem na zijn overlijden zou mogen opvolgen. Vonk vertrok na anderhalf om predikant te worden in Hoeven⁸. Twee jaar later kwam ds. Andries van de Valk als adjunct naar de gemeente van Baarle-Nassau en Ulicoten. Van der Valk was al 71 jaar en in 1772 met emeritaat gegaan. Het is onduidelijk waarom hij in 1793 adjunct in Baarle-Nassau werd⁹. Ds. Van der Valk vluchtte in 1794 naar Den Haag. De kerkelijke bescheiden werden elders in veiligheid gebracht¹⁰. De kerkenraad wisselde sterk in Baarle-Nassau. In 1800 bestond de kerkenraad uit ouderling Ente en diaken P. D. Anemaet.

De Bataafse revolutie

De Bataafse omwenteling bracht de scheiding van kerk en staat en de gelijkstelling van de godsdiensten. De hierdoor gewijzigde posities van de gereformeerde minderheid en de katholieke meerderheid leidden tot een verslechtering in de verhouding tussen beide geloofsrichtingen. In de voorafgaande eeuw was een voorlopige schikking ontstaan tussen katholieken en protestanten, ondanks de zo nu en dan voorkomende incidenten die op een sluimerende spanning wezen. Door de gelijkberechtiging van de katholieken en het streven alle overblijfselen van de oude heersende kerk te laten verdwijnen, ontstond bij veel katholieken een mentaliteit, dat de tijd gekomen was om de protestanten hun rechten en vermeende bezittingen af te nemen.

De nieuwe dorpsbestuurders in de Baronie waren patriotten en bijna allen katholiek. De toegenomen spanningen tussen de beide geloofsgemeenschappen zien we aan de groei van het aantal incidenten. In januari 1796 maakten katholieke jongeren, na eerdere verstoringsen, zo veel kabaal dat dominee Van Vlodorp in Gilze genoodzaakt werd zijn zondagse dienst te staken. Door het plaatsen van “een man van justitie” voor de kerkdeur en de aanwezigheid van de schout bij het kerkgebouw kon de volgende kerkdienst zonder verstoring worden gehouden. Maar enkele weken later was het opnieuw raak¹¹. Consulnt ds. Van der Valk uit Baarle-Nassau is hiervoor uiteindelijk gevlucht¹².

De classis van Breda was niet gelukkig met de vlucht en sommeerde ds. Van der Valk in 1795 zo spoedig mogelijk terug te komen. Van der Valk antwoordde, dat hij pas zou terugkeren als hij zeker was van de uitbetaling van zijn traktement¹³. Na het overlijden van emeritus Blanksteyn in 1800 werd hij volwaardig predikant te Baarle-Nassau. Hij was toen al 78 jaar en het predikantschap was te zwaar voor hem geworden.

In 1795 namen de katholieken van Ulicoten de kapel in bezit, die zoals eerder is vermeld, al meer dan driekwart eeuw niet meer door de protestanten werd gebruikt¹⁴. Waarschijnlijk is dit van hogerhand weer ongedaan gemaakt, omdat er geen autorisatie voor het gebruik was gevraagd. In 1797 kregen de katholieken “van den gehugte van Uliquoten” op hun verzoek toestemming de kapel voor hun diensten te gebruiken¹⁵. In 1798 telde de gereformeerde gemeente van Baarle-Nassau 3 personen, waarbij meegeteld waren de leden die “verspreid wonen”. Het gemeentebestuur van Baarle-Nassau kwam zonder verspreid wonenden op een aantal van 18. In 1806-1807 telde de gemeente van Baarle-Nassau volgens een officiële opgave aan het ministerie en gecontroleerd door de landdrost van Brabant 50 zielen. Dit aantal is waarschijnlijk veroorzaakt door het tijdelijk verblijf van commiezen en/of militairen in Baarle-Nassau. De Kok noemt voor het jaar 1809 het aantal van 19¹⁶.

De eerste grote actie van katholieke zijde betrof in de Baronie de in het verleden toegekende oortjesgelden aan de gereformeerde diaconie. Het oortjesgeld was in Staats-Brabant ingevoerd in 1654 tegelijk met de belasting, 's lands gemene middelen genaamd, die voor het grootste gedeelte uit accijnzen op de eerste levensbehoeften. Bij de verpachting van deze belasting betaalde de pachter 5% later 7,5% van de pachtsom als rantsoenpenningen aan de verpachter ter bestrijding van de onkosten. Een vierde gedeelte van deze rantsoenpenningen bestemde de overheid voor de gereformeerde diaconie¹⁷. De municipaliteiten (naam van gemeenten in de Franse Tijd) van Alphen, Baarle-Nassau, Chaam, Dongen, Ginneken, en Bavel, Gilze en Rijen stuurden de Representanten van Bataafs Brabant in maart 1796 een verzoekschrift met de vraag om de in het verleden ten onrechte uitgekeerde oortjesgelden aan de gereformeerde diaconieën, voor het aan de “Roomse Arme” in hun dorpen toekomende deel

met rente, terug te geven. De Representanten van Bataafs Brabant vroegen de kerkenraden van de genoemde dorpen om hierop commentaar te leveren. De gezamenlijke kerkenraden wezen in een uitvoerig betoog de suggestie van de hand. De verdediging luidde als volgt: in het verleden heeft nooit iemand daarover gereclameerd en het vorige bestuur heeft de afdracht van de oortjesgelden steeds goedgekeurd. Een wijziging van het staatsbestel kon toch niet met terugwerkende kracht in werking worden gesteld? De kerkenraden vroegen zich vertwijfeld af waar het heen zou gaan als dergelijke vragen erkend zouden worden¹⁸. Het rekest werd afgewezen, maar de diaconieën dienden de nog niet in rekening opgenomen oortjesgelden aan de algemene armenbesturen over te dragen¹⁹.

De staatsregeling van 1798

De Staatsregeling van 1798 betekende een radicale breuk met het verleden. Dat gold zeker voor de Nederduitse gereformeerde kerk. Na drie jaar zou de betaling van de predikantstraktementen door de overheid stoppen. De verdeling van de kerkgebouwen en pastorieën van de voormalig heersende kerk werd onmiddellijk aangepakt. De regels daarvoor waren opgenomen in de Additionele artikelen van de staatsregeling. Erg duidelijk waren de artikelen niet want op 12 juli 1798 verscheen een nadere uitleg. De municipaliteit diende het initiatief te nemen. De kerkelijke gebouwen, die niet met eigen middelen waren gebouwd, moesten in samenwerking met de huidige bezitter getaxeed worden. Daarna maakte de municipaliteit een “plan van schikking”. Het grootste kerkgebouw met de daarbij behorende fondsen ging naar het grootste plaatselijke kerkgenootschap. Het kerkgenootschap, dat het kerkgebouw kwijtraakte, kreeg een matige vergoeding evenredig aan het aantal personen dat tot het kerkgenootschap behoorde. Konden de kerkgenootschappen het niet eens worden over het schikkingsvoorstel dan diende de municipaliteit alle relevante stukken op te sturen naar de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigd Lichaam. Deze besliste in het geschil²⁰. Het kwam er in het zuiden op neer dat de kleine gereformeerde gemeenten het gebouw moesten afstaan en een gering bedrag ontvingen als schadeloosstelling, waarmee geen nieuwe kerk kon worden gebouwd.

De gereformeerde gemeenten grepen de mogelijkheden om deze regeling te traineren en allerlei bezwaren naar voren te brengen aan, zodat de Eerste Kamer oversteltpt werd met bezwaarschriften. Er werd zelfs een afzonderlijke commissie in het leven geroepen, genoemd naar de voorzitter D. J. Steyn Parvé, om de besluitvorming over de ingediende bezwaarschriften en de voorgelegde geschillen voor te bereiden.

De kerkgebouwen van de gereformeerden in Alphen, Chaam, Gilze en Rijen vielen onder de regeling. In Baarle-Nassau kerkten de katholieken in de parochiale Sint-Remigiuskerk, die op het grondgebied van de enclave Baarle-Hertog stond. De gereformeerden gebruikten sinds 3 juli 1648 de enigszins buiten het centrum gelegen Sint-Salvatorkapel in de buurtschap Nijhoven. Toen de katholieken van Baarle-Nassau en Baarle-Hertog in 1797 onenigheid hadden, vroegen de pastoor (Joannes Van Dijk (1794-1828)) van de Sint-Remigiuskerk en het gemeentebestuur van Baarle-Nassau aan de representanten van Bataafs Brabant of zij het schip van de Sint-Salvatorkapel mochten gebruiken. Nadat de gereformeerden, die alleen het koor gebruikten, aangaven daar geen bezwaar te hebben, stemden de Representanten daarin toe, waarbij de beide kerkgenootschappen werden “gelast met elkanderen zoodanige arrangementen en schikkingen te maken, als zij, tot aankweeking der reeds lang tusschen hun bestaan hebbende harmonie, zullen dienstig oordelen”²¹. Het artikel “Twee oudste grafstenen (Baarle) Hertog krijgen ereplaats” in “Ons Weekblad” d.d. 07-09-2001 bevat een opmerkelijke versie van bovenvermeld verhaal: “Het pastoraat van Joannes van Dyk duurde 34 jaar en kende een bewogen start met de inval van de Fransen in 1794: Baarle-Hertog werd onder Frans gezag geplaatst en de bestuurders van Baarle-Nassau ontvluchtten hun dorp. De pastorie van Joannes van Dyk werd in beslag genomen, alle tienden onder Baarle-Hertog werden opgeheven en de abdij van Thorn (waartoe de parochie Sint-Remigius eigenlijk behoorde) werd gesloten. Vervolgens ging ook de Sint-Remigiuskerk een tijdlang dicht. Pastoor van Dyk kreeg op 22 november 1797 toestemming om bovengenoemd schip van de Sint-Salvatorkapel te mogen gebruiken”. Maar, zoals ik al in de vorige editie van “Van Wirskaante” heb geschreven, tot een werkelijk gemeenschappelijk gebruik van de kapel kwam het niet. De katholieken van Baarle-Nassau kerkten tijdelijk in een paardenstal en legden korte tijd later

het geschil met de geloofsgenoten van Baarle-Hertog bij²². In het artikel in “Ons Weekblad” staat hierover nog: “Vooraleer de Sint-Salvator kapel in behoorlijke staat was hersteld werd de katholieke godsdienst in het Franse (België) weer toegelaten. Tijdelijk werd door pastoor van Dyk dienst gedaan in boerderijen op Eikelenbosch en op de Veldbraak. Omwille van de afstand en allerlei ongemakken heeft men vervolgens gebruik gemaakt van een “Nederlandse “brouwerij (Nieuwstraat) vlakbij de “Belgische” kerk”. Omdat er ten aanzien van de Sint-Salvator kapel reeds een besluit lag, werd op grond van de Additionele artikelen in Baarle-Nassau geen actie ondernomen. Dat ook de gemoederen in Baarle-Nassau opliepen, bleek uit de vernielingen aan het gebouw eind augustus 1798. Op verzoek van de gereformeerde gemeente kwam schout Cornelis Adriaan Hendrickx kijken. Hij constateerde dat een van de deuren “met drek en vuiligheid (was) besmeert” en “dat een menigte glazen langst den noorden kant ingeworpen waren, (met) (...) steenen en takken der boomen”. De municipaliteit probeerde de namen van de daders te achterhalen door een beloning uit te loven van tien gouden dukaten²³ Waarschijnlijk leide dat niet tot het gewenste resultaat.”

Voor de samenstelling van dit artikel zijn, naast waarin dit artikel naar verwezen wordt, de volgende bronnen geraadpleegd:

- 1) De gereformeerde gemeenten van Alphen, Baarle-Nassau, Chaam, Gilze en Rijen, 1795-1820 door Dr. A. Vroon uit: “Van tweeën één” Kerk en West-Brabant door de eeuwen heen. Uitgeverij Eburon Delft 2001. **De volgende bronnen zijn uit voornoemd boek afkomstig.**
- 2) We hanteren in dit artikel de regel tot de invoering van het Algemeen Reglement in 1816 officieel gesproken wordt van de Nederduitse gereformeerde kerk en daarna van de Nederlandse hervormde kerk, zo ook de benamingen gereformeerden en hervormden.
- 3) CvB, inv. nr. 8, 2 sept. 1788.
- 4) Jan van Ghert was met zijn vrouw in 1761 uit Chaam naar Baarle-Nassau gekomen. Archief Hervormde gemeente van Chaam c.a. (Ch), inv. nr. 301, 147.
- 5) CvB, inv. nr. 8, 17 juni 1788.
- 6) CvB, inv. nr. 8, 2 sept. 1788.
- 7) CvB, inv. nr. 8, 12 juni 1792.
- 8) Ch. Inv. nr. 301, 30 okt. 1789 en 13 juni 1791.
- 9) Andries van der Valk (geb. 1722) werd predikant te Loenen in 1752; emeritaat in 1772.
- 10) CvB, inv. nr. 8, 30 maart 1796.

- 11) CvB, inv. nr. 8, 30 maart 1796.
- 12) Ch, Inv. nr. 1, 3 april 1801.
- 13) CvB, inv. nr. 8, 20 maart en 13 november 1795.
- 14) P. Noordeloos, *De restitutie der kerken in den Franschen tijd* (Nijmegen/Utrecht 1937) 3.
- 15) Bestuursarchieven, inv. nr. 101, Resolutien Representanten van Bataafs Brabant, 5 okt. 1797.
- 16) J. A. de kok, *Nederland op de breuklijn Rome-Reformatie* (Assen 1964) 430. ARA, Archief Hervormde Eredienst 1805-1810 (HE), inv. nr. 84, 1 okt. 1805 en inv. nr. 119: het aantal van 50 was opgegeven door de predikant.
- 17) A. Kappelhof. *De belastingheffing in de Meierij van Den Bosch gedurende de Generaliteitsperiode (1648-1730)* (Tilburg 1986) 101-106, 101.
- 18) Ch, inv. nr. 1, 11 november 1796.
- 19) Bestuursarchieven, inv. nr. 108, 2 maart en 10 mei 1796; inv. nr. 139, 6 mei 1796.
- 20) Noordeloos, *Restitutie*, 75-79; J. Th. De Visser, *Kerk en Staat, III* (Leiden 1927) 43-47.
- 21) Ch, inv. nr. 310, 27 sept. 1797; RANB, Bestuursarchieven 1795-1814, inv. nr. 101, 24 nov. 1797.
- 22) HE, 1805-1810, inv. nr. 139.
- 23) HE, inv. nr. 139, Baarle-Nassau, Extract Register der notulen gemeente van Baarle-Nassau, 1 sept. 1798.

Baarlese dialectwoorden (3)

W. Ollslaegers

Noot van de redactie: uw aanvullingen op deze lijst kunnen nog steeds ingeleverd worden op het Heemhuis, bij een redactielid of een bestuurslid.

K...(vervolg)

Klaamper	roofvogel (sperwer?)
Klapekster	babbelkous, klets-kous
Kleiver	klaver
Klep (un...)	verklikker/-ster
Klepperen	rammelen
Klets	verkoudheid
Kletske	restje, overschotje (bijv. drank)
Kletturt	hevig, zeer erg (regen ...)
Kliedemat	drijfmat, doordrenkt nat
Klissie	(zouten) dropstengel
Klokkebaaje	bosbessen
Kloote	foppen, voor de gek houden
Kluppel	1. stuk hout (knuppel) 2. sukkel-achtig persoon
Kneine	konijnen
Knentjus	konijntjes
Knoezels	kruisbessen
Knoezelbos	kruisbessen-struik
Knuirft (ne)	onsympathiek, ongemakkelijk iemand
Koieschiet	koeienvlaai
Kolleirig	toornig, boos, driftig
Kompassie	medelijden
Kontkruiper	slijmerig persoon
Kop of let	kruis of munt (tossen)
Kopkussen	hoofdkussen

Köpper	doffer (mannelijke duif)
Koren	rogge
Körref	korf, mand
Krabber	sukkel, onhandig iemand
Kraffele (recht...)	overeind kruipen, moeizaam opstaan
Krets	varkensgras
Krikkel	humeurig, korzelig
Krippot	stoofvlees
Kruinnoagels	seringen
Kuiltje flippe	knikkerspelletje
Kuup	jong kalfje
Kuus	varken
Kweike	huilen
Kwikken	wegen, gewicht schatten (zonder weegtoestel)

L...

Labboone	tuinbonen
Lèfke	onderhemd
Lèkstk	zuurstok, lolly
Leivundig	levend, ook vitaal
Lent	leidsels
Lewwijt	lawaaï, herrie

M...

Mast	dennenbos
Mastebolle	denneappels
Mastentop	denneappel
Mastespelle	dennenaalden
Mastenout	dennenhout
Mauwveiger	slijmerd
Mellukkiet	melkkan, melkbus
Memme	kletspraat, onzin uitkramen
Miessum	mestvaalt
Modderkieken	waterhoentje

Molleppotje op zak hebbe	veel geluk, mazzel hebben
Mombakkus	masker
Mondmezziekske	mond-harmonica
Monieka-speuler	harmonica-speler
Moor	water- of fluitketel
Mörrig	gaar
Mottig	1. lelijk, niet fris of helder 2. misselijk, onwel
Mulder	1. molenaar 2. mannelijke meikever
Musterd	mutsaard (takkebos)
Mutte	1. jong kalf 2. lomp, dom iemand
N...	
Naacht-uil	nachtbraker
Neffe	naast
Nèptang	knijptang
Neuk	harde duw of por
Niessels	(schoen)veters
Nijg (hij wier ...)	nijdig, fel
Nijpe	knijpen
Nimmer	nooit meer
Nodderaand	achteraf, later
Nondeju	verdomme
Nooit nimmer	nooit ofte nimmer
Nun beir ennun zog	varkensbeer en zeug

De Schietberg

P. van der Flaes

In 't noorden van ons tweelingdorp Baol,
 Bekend als zeer hoogvaardig en toch zo kaal,
 Daar ligt op het einde van een lange dreef
 In de streek waar ik zo gaarne verbleef
 Een grote bult van grijs fijn zand
 Ten dienste van schutters uit stad en land.

In de volksmond beter bekend als de Schietberg
 Vergeleken met de Mont Blanc was 't 'ne dwerg.
 Op de kaarten was 't een van de kogelvangens,
 Het was een streek voor helden en bangers.
 Ze schroeyden, vlamden en knalden in 't zand.
 De kogels ze boorden zich diep in de grond.

Ze zagen ze komen en gaan de aardse wormen,
 Gekleed als burgers en in allerlei uniformen.
 Het was in de streek ook bekend als de Goordonk
 Waar 't na het einde van de schietpartij flink stonk
 En het nagalmend in de bossen weerklonk.

Ze schoten met van alles: ze zullen het nooit leren,
 Met revolvers, machinepistolen en lompe geweren.
 Maar de Duitsers 't meest, die waren met zeer velen.
 Die luisterden dan ook naar de domste bevelen.

Deze lieden – ik heb ze nooit gemogen – begonnen
 Mij te beschieten op zekere dag met kanonnen.
 Maar toen kwam voor mij het einde in zicht:
 De Poolse bevrijders deden meer dan hun plicht.

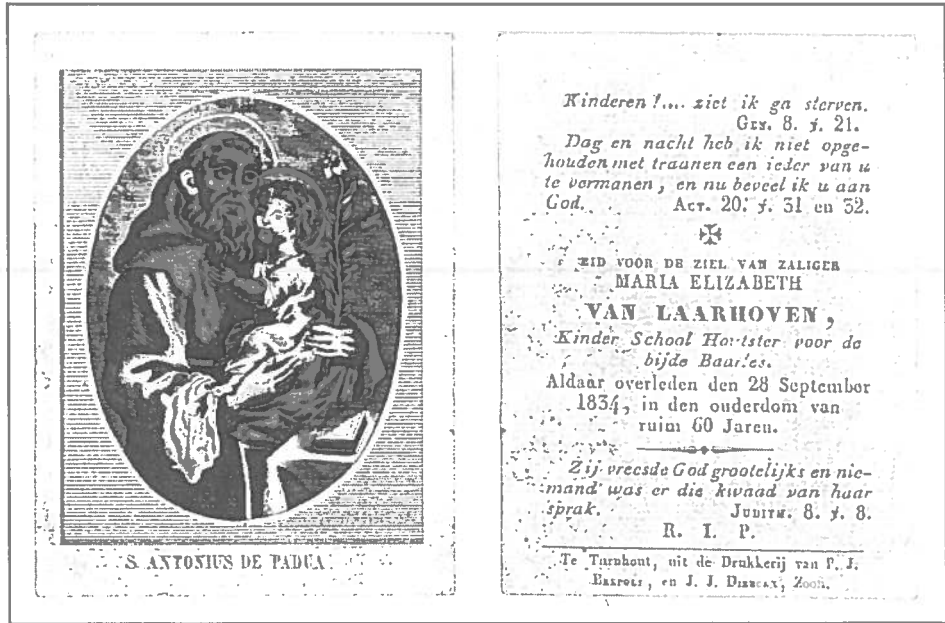
Deze mannen uit één stuk, kan ik niet genoeg bedanken.
 Nu spelen weer kinderen op mijn flanken.
 Nu lig ik van dit alles lekker uit te rusten,
 Denkend aan de tijd dat ze me rauw lustten!

Merkwaardigheden (30)

Maria van Laarhoven

A. van Tuijl

Zoals bijgaande afbeelding laat zien, kreeg 'Amalia' onlangs niet alleen een oud en fraai, maar geschiedkundig ook bijzonder interessant bidprentje aangereikt.

Maria Elisabeth van Laarhoven is afkomstig uit Tilburg. Ze is de dochter van Johannes van Laarhoven en Hendrina Obus. Ze blijft ongehuwd. Wij weten niet in welk jaar ze naar Baarle komt. Tot haar dood woont ze in Wijk A, no. 13. Dat is een Nassau's adres in de Kerkstraat. Haar overlijdensakte vermeldt dat ze sterft op zevenenzestig-jarige leeftijd. Dat is duidelijk ouder dan de 'ruim 60 Jaren' die het bidprentje haar geeft.

Wat ons vooral opvalt is haar functie: 'Kinder School Houtster'. Dat is merkwaardig! In ons Heemhuis werd ijverig naar de betekenis ervan gegist. Een

aantal zaken overwegende, moeten we concluderen dat zij ‘kleuterjuf’ is geweest. Of om in termen van die tijd te spreken ‘bewaarschooljuffrouw’. Hoe komen we daarbij?

In de notulen van de Nassause gemeenteraad uit die periode staat niets over onderwijs aan kleuters. Het gemeentebestuur heeft dus geen bemoeienis met kleuters. Dat is ook logisch. Vormen van kleuteronderwijs ontstaan pas vanaf 1878, na invoering van nieuwe schoolregelingen. Als er vóór die tijd sprake is van kleuteropvang – dus bewaarschool – dan zijn dat initiatieven vanuit parochies.

We realiseren ons dat de Nederlandse parochie O.L. Vrouw van Bijstand pas omstreeks 1860 gesticht is. Dan moet de ‘Kinder School Houtster’ aangesteld zijn vanuit de Hertogse Remigius-parochie. Baarle-dorp kende tijdens het leven van Maria van Laarhoven maar één parochie. Zij ontfermde zich dus over de kleuters van de beide Baarles. Zo staat het ook op haar bidprentje.

Met dank aan Archivaris A. Zom.

De vier inheemse duivensoorten (2)

P. v.d. Flaes

Het is half januari. Het regent en de wind fluit om ons huis. Ik werp een blik naar buiten. Ik kijk omhoog en zie in de lindeboom voor ons huis het frêle nest van een Turkse tortelduif. Wat een schamel geval! Wat takjes kriskras doorheen. Dat ze niet wegwaaien is me een raadsel. Wat later zie ik in een eikenboom een stuk of zeven, acht exemplaren bijeenzitten. Het is een gaan en komen van deze vogels. Met hun pootjes omklemmen ze de takken en wiegen ze op en neer en vliegen van tijd tot tijd naar de akkers in de buurt om hun buikjes te vullen. Even later strijken ze weer neer bij hun soortgenoten in de boom.

Sus de Kappel, die vijfentwintig jaar van zijn leven bij ons in een kippenhok woonde, had een handige manier om zich van koolduiven meester te maken. Wanneer de jongen ongeveer op het punt stonden uit te vliegen bond hij die met vliegertouw aan hun beide poten vast aan de tak waarop zich het nest bevond. Beide ouders sleepten maar voedsel aan en pas wanneer ze moddervet waren, pakte Sus ze van het nest. Hij wong ze de nek om, maakte een emmer met warm water klaar, plukte de verenstoppels eruit en braadde de jonge vogels. Duivenbouillon is zeer goed voor zieke mensen. Maar ook kweekduiven die niet goed genoeg zijn om er wedstrijden mee te vliegen, belanden in de soepkot of worden verkocht aan de poelier. Ze worden dus ook opgesmuld.

In ons dorp, op het gehucht Groot-Bedaf, woonde de landbouwer Bruinix. De zoon des huizes hield hier een soort opvanghuis voor wedstrijdduiven. Van heinde en verre ging men met opgevangen duiven naar zijn boerderij. Na de wettelijke termijn die men ze ter beschikking van de eigenaar moest houden kon men met de niet-afgehaalde duiven doen wat men wilde. Wel moest men het ringnummer vermelden aan de Duivenbond. Deze boerenzoon verkocht ze dan aan de poelier. Hij verdiende er op deze manier een aardig zakcentje bij! Deze postduiven veroorzaakten voor de landbouwer grote schade. Vooral in het voorjaar aan de graanproducten zoals koren en erwten. Ze moesten dan ook binnen blijven: de zogenaamde ophokplicht. Overtreding hiervan werd vrij zwaar beboet.

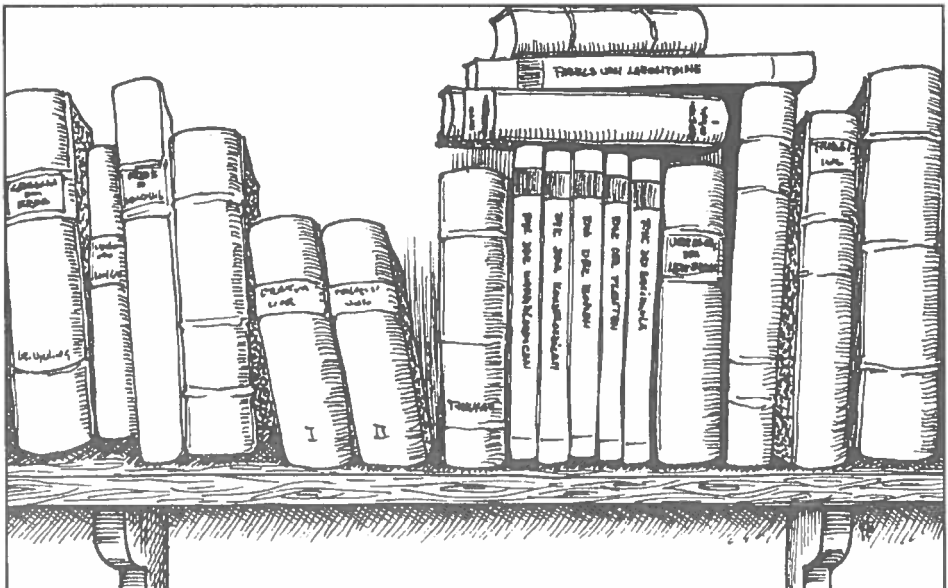
Vele grote steden, zoals Amsterdam, worden bevolkt door massa's duiven die een grote plaag vormen. Af en toe breekt er een besmettelijke ziekte uit. Men tracht ze op alle mogelijke manieren om zeep te helpen. Tot op de heden bleef dat zonder veel succes. Laatst was op de televisie een reportage over de Rombouttoren in Mechelen. Daar had men een ploegje mensen die duiven in vangekooien vingen. Bijna iedere dag beklom men de vele treden om deze kooien schoon te maken en de gevangen duiven naar beneden te dragen. Hun enige beloning bestond uit één feestavondje per jaar. Ook in ons Baarle is een kolonie duiven aanwezig geweest in en om het SOB-gebouw. De duif is ondanks zijn ups en downs een mooie vogel!

Arme Amalia (39)

A. van Tuijl

Gewoontegetrouw raadplegen we onze 'boekhouding' van geschenken voorwerpen. Zo kunnen we u ook deze keer weer een samenvatting geven van wat trouwe leden meebrachten of lieten bezorgen voor onze verzameling gebruiksvoorwerpen en sierstukken. Wij ontvingen tussen half november en nu:

- Een wandelstok met 'ingebouwde' paraplu. Echt een technisch hoogstandje.
- Zes Biedermeier-stoelen (in langdurige bruikleen).
- Een schoollineaal (1 meter lang) en een grote meetkunde-driehoek, beide van hout.
- Een verzameling smeed- en gietijzeren grendels, deurklinken en ander hang- en sluitwerk.
- Een doos met oude boekjes, waaronder schoolboeken.
- Een volledige huisbibliotheek met een zeer grote variatie aan boeken.
- Een uitgebreide verzameling speldjes, netjes op thema gesorteerd.
- Een oud zakhorloge, een horlogedoosje en twee horlogekettingen.

-
- Een handvol munten uit verschillende perioden en uit wel zes verschillende landen.

Deze schenkingen kwamen van: Fons Willemsen, Louis Verschueren, mevr. A. van Eijl-v.d. Klashorst, Jef van Sas, mevr. A. Roelen-Willemsen, Frans en Annet Tuytelaars, de familie Kronenburg en Tonnie de Rooy was tussenpersoon bij een schenking. Hartelijk dank!

Graag kom ik even terug op de schenking van een grote partij boeken. Het is ons vaker gebeurd dat we vrij grote verzamelingen boeken kregen. Wat we altijd doen is het volgende: we kijken eerst of er boeken tussen zitten met heemkundige waarde. Die verhuizen naar Bidoc of naar onze ‘kleine bibliotheek’; deze bevat streekschrijvers, schoolboeken, koningshuizen van België en Nederland, natuurboeken, devotieboeken, en dergelijke.

Met de rest wisten we vroeger niet zo goed raad. We hebben een paar keer boekenmarkt gehouden. Veel werk en weinig resultaat! Uiteindelijk ging de hele partij naar het oud-papier. Daar kon ik toch niet goed vrede mee hebben. Na enig zoeken en informeren hebben we nu twee adressen waar alle overblijvende boeken naar toe gaan. Dat zijn gespecialiseerde kringloop-winkels die goed lopen. Hun opbrengst gaat naar goede doelen. Dat geeft een veel beter gevoel.

Nu wij dit ‘doorgeefsysteem’ hebben, durf ik gerust te zeggen: laat ze maar komen, de boeken die weg moeten bij u thuis!

Aanwinsten BiDoc (12)

Lida Luiten

Amalia koestert Uw milde schenkingen en stelt ze ter beschikking van de gemeenschap. Denk daarom aan de heemkundekring bij het opruimen van uw boeken, tijdschriften, knipsels, foto's, bidprentjes, enzovoort. Breng op woensdagavond eens iets mee voor Amalia! Onderstaande titels werden het voorbije trimester aangeleverd

- De Zondagsvriend (1947, nr. 17)
- Baarle's Nieuws- en advertentieblad (1947, nr. 9)
- Morgen zijn we vrij. Oorlogskroniek Midden-Brabant; Joep Eykens en Paul Spapens. Schenking van W. Olieslaegers
- Jaarverslagen 1936 en 1944 'De Eendracht' Ulicoten
- Gedenkboekje zilveren presterjubiläum E.H. van Steen, Ulicoten
- De Oorlogskranten 1 t/m 56, schenking van A. van Aelst-Willemsen
- Onze vaderlandse geschiedenis, Jansma en Schoor. Schenking van mevr. A. van Eijl-v.d. Klashorst
- Vijf knipselmappen (o.a. jubileum en in memoriam). Schenking van mevr. N. Appels-van Riel
- Bewerkte parochieregisters van Begijnendijk. Kwartierstaat van Jan Broos. Schenking van Jan Broos te Almere
- Toespraak dr. Ed Loffeld bij de onthulling van de Grenspaal op de Singel (4 april 1976)
- De Broeders Franciscanen van het H. Kruis, Ed Ragas. Schenking van broeder Pascalis
- 10.000 jaar geschiedenis der Nederlanden, Jansma en Schoor. Schenking van mevr. A. van Eijl-v.d. Klashorst
- Jaarboek 1990, heemkundige kring de Vlierbes Beerse. Schenking van F. Tuytelaars
- Een roes van vrijheid, kermis in Nederland. Schenking van Christa Derks
- Jaarboek 2001. Ruilabonnement met heemkundige kring van Malle

'Een Eeuw Zondereigen'

Herman Janssen

Op 30 december 2001 werd bij het afsluiten van het feestjaar '750 jaar Zondereigen' een fotoboek gepresenteerd over de voorbije eeuw. Het betreft een gezamenlijke uitgave van twee heemkringen, mede als een blijvende herinnering aan hun eigen jubileum. 'Amalia van Solms' vierde in 2001 haar 25-jarig bestaan en 'Marcblas' uit Merksplas werd 20 jaar geleden opgericht. Deze prille samenwerking over alle rijks- en gemeentegrenzen heen kreeg met de oprichting van een gemeenschappelijke heemkundige 'Werkgroep Zondereigen' inmiddels ook een vaste vorm. Beide voorzitters hielden de nieuwe werkgroep boven de doopvont. Volgende Van Wirskaante kan de groep zichzelf voorstellen.

'Een Eeuw Zondereigen' is een historisch kijk- en leesboek met als onderwerp het wel en wee van een Kempisch kerkdorpje, gelegen op het grondgebied van de gemeenten Baarle-Hertog en Merksplas. Met meer dan 550 zeer expressieve foto's is het vooreerst een kijkboek dat aan ieder van ons een heel verschillend verhaal vertelt. Daarnaast is het fotoboek evenzeer een leesboek met degelijke onderschriften bij de foto's. Deze teksten geven aanvullend objectieve en historisch verantwoorde informatie. Verder wordt ruime aandacht gegeven aan 25 jaar Amalia, 20 jaar Marcblas en het voorbije Zondereigense feestjaar (collages van foto's en persartikelen).

Ad Jacobs en Karel Govaerts (heemkundekring 'Marcblas') poseren ter gelegenheid van de gezamenlijke tentoonstelling in de Zondereigense Parochiezaal. Even later hielden beide voorzitters de werkgroep 'Zondereigen' boven de doopvont.

Dit boek mag in geen enkele Baarlese woning ontbreken. Het zal ook elke heemkundige bekoren. Het kost slechts 23 euro en is verkrijgbaar op onderstaande adressen:

- Het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog
- Frans Van Gils, Zondereigen 81, 2387 Baarle-Hertog
- Schuttershof, Zondereigen 27, 2387 Baarle-Hertog
- Bie Willebrords, Zondereigen 62, 2387 Baarle-Hertog
- VVV Baarle-Nassau, Nieuwstraat 16, 5111 CW Baarle-Nassau
- Bruna, Singel 14A, 5111 CD Baarle-Nassau
- Karel Govaerts, Hoevestraat 31, 2330 Merksplas
- Roger Hofkens, Moerstraat 8, 2330 Merksplas
- François Nuyens, Stwg. op Beerse 27, 2330 Merksplas
- VVV Merksplas, Kerkstraat 1, 2330 Merksplas
- Taxandria Boekhandel, Korte Gasthuisstraat 51, 2300 Turnhout

*Op zoek naar meer info
over Zondereigen?*

*Bezoek onze website:
www.zondereigen.be*

*Herman Janssen, Els van
Gils-Verbiest en Frans van
Gils bij de presentatie van
het fotoboek 'Een Eeuw
Zondereigen', nu reeds ons
bestverkochte boek sinds
'Baarle in Stukken'.
Proficiat Zondereigen!*

Wat was en wat komt...

A.van Tuijl

Laten we eerst eens even terugkijken naar een paar activiteiten van onze drukke vereniging.

De tentoonstelling 'Pelgrimstocht in Beeld' liep als een trein. Heel veel mensen hebben sterk meegeleefd met de lange voettocht die ik maakte. Nu leek het wel of zij mijn ervaringen nog eens wilden meemaken aan de hand van mijn schilderijtjes, onderweg gemaakt. Wonderlijk was ook dat tijdens de gewone openingstijden elke keer mensen binnenkwamen – bij toeval of na mond-op-mond reclame – die deze tocht ook al eens ooit gemaakt hadden op een of andere manier. Zij vormden een wel heel dankbaar publiek. Meerdere keren zijn er ook groepen op bezoek geweest op afspraak.

De kerstanimatie op 19 december was in één opzicht anders dan we gewend waren. De organisatoren bedachten – voor een nieuwe sfeer – een andere locatie. Dat heeft misschien wat trouwe klanten afgeschrikt. Toch was de stal bij de familie Van Hooydonk op Boschoven een goeie plek, sfeervol en goed verwarmd. De samenkomst was gewoon fijn: koffie met kerstbrood in het Heemhuis, een frisse wandeling naar Boschoven, een gevarieerde verzameling bekende en iets minder bekende kerstliedjes, een paar goede verhalen en gedichten, een zalig glas glühwein of een warme beker chocolademelk en kerstkransjes en gezellig wat nabuurten... Dat lijken me toch de juiste ingrediënten voor een aangename kerstbijeenkomst. Zo hebben de deelnemers die ook ervaren.

Onze nieuwjaarsreceptie wordt elk jaar drukker en scoort heel hoog wat sfeer en gezelligheid betreft. We hebben het niet goed bijgehouden, maar minstens voor de tiende keer bakte Marcel Gulickx ze weer bruin, zijn heerlijke wafels. Hij deed er zo goed zijn best op dat ook dit jaar weer de stoppen sprongen! Volgend jaar leggen we een kabel uit naar de burens...?

Als cadeautje voor de bezoekers was er het jubileumboekje van De Gaarshof. Een echt heemkundig geschenkje dus. Eigenlijk hebben we dat aan Fannie de

Rooy te danken. Hij kwam op het idee zo'n boekje op te halen, bestemd voor onze Bidoc. Ook bedacht hij in dit boekje een opdracht te laten schrijven. Er waren immers drie jubilarissen: Amalia, de Gaarshof en Broeder Pascalis (van de Gaarshof). Inderdaad, Broeder Pascalis schreef de opdracht en bood meteen de grote stapel boekjes aan, waarvoor nogmaals dank.

De nieuwe tentoonstelling – geopend tijdens de nieuwjaarsreceptie – sluit aan bij de grote stap die we maakten in de Europese eenwording, namelijk de invoering van de Euro. Europese landen kiezen voor steeds nauwere samenwerking. In Baarle moet dat, gaat dat, proberen we dat, groeit dat al heel lang. De tentoonstelling ‘Baarle, proeftuin voor Europa’ beeldt dit uit. Symbolisch namen we ook afscheid van de Belgische frank en de Nederlandse gulden. Bij de openingshandeling leverden de beide burgemeesters hun laatste munt in. Dat ontlokte burgemeester Cornelissen de opmerking: “Nu heb ik een probleem: mijne frank kan nie meer vallen!” Hopelijk merkt de gemeenteraad van Baarle-Hertog daar niets van.

Kijken we ook nog even vooruit.

Op zondag 24 maart wacht ons de traditionele ‘vroege vogeltocht’. Voor trouwe deelnemers is dit een begrip. Voor eventuele nieuwelingen: we trekken 's morgens vanaf 8.00 uur naar een bepaald deel van ons buitengebied om te luisteren en te kijken naar wat er leeft. Weidevogels hebben onze speciale aandacht.

Nieuw is het idee om een nachtegalentocht te houden. Dat doen we op donderdag 18 april 's avonds. Hier gaat het vooral om luisteren. Als we nachtegalen aantreffen, wacht ons een geweldig concert.

Oproepen voor deze tochten verschijnen tijdig in ‘Ons Weekblad’.

Activiteitenkalender

Maart

- wo 13 20.00-22.00u Filmavond 2de Wereldoorlog (Arie de Jong)
 zon 24 08.00-12.00u Vroege vogeltocht

April

- zon 07 10.30-12.30u Open zondag met om 11u opening tentoonstelling
 'Ons Heemhuis 125 jaar oud'. BiDoc is open.
 zon 07 13.30-16.00u Tentoonstelling
 don 18 19.00-21.00u Nachtegalentocht

Mei

- zon 05 10.30-12.30u Open zondag met tentoonstelling en BiDoc
 zon 05 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Ons Heemhuis 125 jaar oud'
 zat 11 13.00-18.00u Fietstocht naar 'Molenheide' (heemkring Gilze)
 Inschrijven in het Heemhuis vóór 5 mei.
 zon 19 20.00u 'Ons zusje is dood... en dan is er champagne' door
 toneelgroep Tinello. De Lindeboom.
 (vervolg op: 'Nonkel Gaston is dood')
 Inschrijven verplicht!
 zat 25 08.45-14.00u Lange wandeling (Laarzenpad Castelré)

Juni

- zon 02 10.30-12.30u Open zondag met tentoonstelling en BiDoc
 zon 02 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Ons Heemhuis 125 jaar oud'
 zat 22 Heemreis naar Retie en Mol (o.l.v. Dre Sannen!)
 Inschrijven in het Heemhuis vóór 12 juni.

Amalia verwelkomt 101 nieuwe leden!!

Tijdens onze Algemene Ledenvergadering van één jaar geleden, nam het bestuur zich voor om 100 nieuwe leden te werven. Het leek wat ambitieus, maar toch, we gingen er voor. Vol trots kunnen wij u melden dat we onze doelstelling gerealiseerd hebben! In de afgelopen 12 maanden konden wij liefst **101 nieuwe leden** inschrijven!! Daarmee komen wij heel dicht in de buurt van de magische grens van 500 leden!!

Ter informatie, persoonlijke lidmaatschappen tellen voor één lid (dhr, mevr).
Gezinslidmaatschappen tellen voor twee leden (fam).

Onze nieuwe leden heten wij van harte welkom in onze vereniging. Wij zullen ons uiterste best doen om activiteiten te organiseren welke ook u zullen aanspreken. Onderstaand volgen de namen van onze nieuwe leden:

Baarle-Nassau

mevr. L. van Schaik
dhr. D. Stolk
mevr. T. Neggers
fam. F. Nijkamp
fam. W. Laureijssen
mevr. F. Sytsema
fam. P. Beijer
fam. A. van Elswijk
fam. H. Gielen
fam. P. v.d. Heijning
fam. T. van Kints
fam. H. Theijs
mevr. J. v. Haperen-Vriens
fam. A. van Haperen
dhr. F. Joosen
mevr. T. de Beer-Ashman
fam. A. Backx
mevr. A. van Zon-Lijnback

fam. L. v. d. Brandt
fam. de Jong-Rondeel
dhr. A. Vissers
fam. H. v. d. Brandt
fam. P. v. d. Brand
dhr. J. de Graauw
dhr. J. van Loon
dhr. J. Smits
fam. A. Verschueren
mevr. R. v. d. Werf
mevr. M. Geerts-Aerts
fam. F. van Sas
fam. A. Seeuws
fam. H. Bink
fam. J. Kuijpers
fam. C. Norbart
fam. J. Pooyé
fam. M. van Gool
fam. K. de Ruijter

Baarle-Hertog

mevr. D. Markerink
fam. H. Stoffelen
mevr. T. Kin-Jespers
fam. G. Dirven-Luckman
fam. van Gulp-Smulders
fam. J. v. Tilburg-v. Haeren
fam. J. Segers-de Jong
fam. L. Jansens-Jansens
mevr. G. Dufraing-Verhoeven
fam. J. Keustermans-Tuijelaars
dhr. B. Antens

dhr. J. van Besouw
dhr. F. Broos
dhr. G. Cobbaert
dhr. M. van Haeren
mevr. C. Hoevenaar
fam. J. van Sas
fam. C. de Swart
fam. E. van de Vloet
dhr. H. Vriens
dhr. S. Diels
dhr. J. Schurmans

Ulicoten

mevr. de Graaf- v.d. Brandt
fam. J. v. d. Brandt
dhr. V. Boeren

Zondereigen

fam. L. Timmermans
mevr. M. Elst-Verhoeven

Elders

dhr. J. Broos, Almere
dhr. J. Brunier, Tilburg
Mevr. C. v.d. Velden-Vermeeren, Bavel

van w i r s k a a n t e